

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra sociologie a andragogiky

PRACOVNÍ ASPIRACE MEXICKÝCH VYSOKOŠKOLÁKŮ – MEXIKO NEBO USA?

*Případová studie studentů magisterského oboru regionální rozvoj na
Colegio de la Frontera Norte*

THE OCCUPATIONAL ASPIRATIONS OF MEXICAN COLLEGE
STUDENTS – MEXICO OR USA?

*The case study of the students of master's degree program in regional
development at the Colegio de la Frontera Norte*

Magisterská diplomová práce

Petr Goldmann

Vedoucí magisterské diplomové práce: PhDr. Daniel Topinka, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použil

V Olomouci dne 25. března 2011

Petr Goldmann

Děkuji mému vedoucímu práce PhDr. Danielu Topinkovi, PhD. za dobré rady a podnětné připomínky při vypracovávání práce a také mému tutorovi Dr. Alfredu Hualde z Colegio de la Frontera Norte za pomoc při realizaci výzkumu. Poděkování rovněž patří mexickému ministerstvu zahraničí, jež mi poskytlo stipendium pro akademický pobyt v Mexiku.

Abstrakt:

Diplomová práce pojednává o pracovních aspiracích mexických vysokoškoláků. Jedná se případovou studii studentů magisterského oboru regionální rozvoj na Colegio de la Frontera Norte. Teoretická část je zaměřena na kontext migrace mezi Mexikem a USA. V empirické části je popsán výzkum jmenované skupiny studentů. Kvalitativní výzkum byl zaměřen na pracovní aspirace v souvislosti s potenciální migrací do USA. Cílem bylo poznat motivy a další činitele, které mají vliv na plánování budoucnosti studentů. Výsledky ukazují, že jejich pracovní aspirace jsou v současnosti orientované na Mexiko.

Klíčová slova: Mexiko, odliv mozků, pracovní aspirace, pracovní migrace, Spojení státy americké, vysokoškolští studenti

Abstract:

This thesis deals with the occupational aspirations of Mexican college students. It is a case study of the students of master's degree program in regional development at the Colegio de la Frontera Norte. The theoretical part concentrates on the context of migration between Mexico and the USA. The empirical part describes the research of the mentioned group. The qualitative research was focused on the occupational aspirations in connection with a potential migration to the U.S. The aim was to identify motives and other factors that affect the planning of the future of the students. The results show that their occupational aspirations are currently focused on Mexico.

Key words: brain drain, college students, labour migration, Mexico, occupational aspirations, United States

Obsah

•	Úvod.....	6
1	Teoretická část.....	7
1.1	Kontext migrace mezi Mexikem a Spojenými státy americkými	7
1.1.1	Rozdíly mezi Mexikem a USA a historické souvislosti migrace	8
1.1.2	Současná ostraha hranice.....	13
1.1.3	Americké nevládní organizace působící na poli nelegální migrace	17
1.1.4	Ekonomická stránka migrace.....	20
1.1.5	Mexické drogové mafie	22
1.2	Mexičané ve Spojených státech.....	24
1.3	Migrace vysokoškolsky vzdělaných.....	27
1.3.1	Obecné aspekty migrace vzdělaných	27
1.3.2	Migrace do USA a vzdělání migrantů	29
1.4	El Colegio de la Frontera Norte.....	30
2	Empirická část - výzkum.....	34
2.1	Předmět a cíle výzkumu	34
2.1.1	Přehled dosavadních poznatků	34
2.2	Výzkumné otázky	37
2.3	Metody, techniky a etická stránka výzkumu	38
2.3.1	Metodologie výzkumu.....	38
2.3.2	Techniky sběru a zpracování dat, volba zkoumaného vzorku	39
2.3.3	Charakteristika zkoumané skupiny.....	41
2.3.4	Etika výzkumu.....	43
2.3.5	Sběr dat a průběh výzkumu.....	44
2.4	Zpracování a analýza dat.....	48
2.4.1	Závěry analýzy	59
2.5	Shrnutí a interpretace výsledků.....	61
•	Závěry.....	67
•	Přílohy	69
•	Seznam tabulek, grafů a dalšího ilustračního materiálu.....	73
•	Seznam literatury a dalších zdrojů.....	74

• Úvod

Fenomén migrace je nedílnou součástí dnešního světa. V dějinách lidstva se migrovalo vždy, ale v současnosti je pohyb obyvatelstva stále intenzivnější a významnější. V případě Mexika to platí dvojnásob. Dalo by se říci, že migrace je jedním z podstatných faktorů, které ovlivňují fungování této země. Má svůj dopad na vládní politiku, ale i na každodenní životy jednotlivců. Není tedy divu, že se dnes v Mexiku, a nejen v něm, přikládá stále větší důraz na studium a monitorování migrace ve snaze předejít sociálním a ekonomickým problémům. Potenciální migrace Mexičanů je rovněž tématem této diplomové práce. Pozornost je zaměřena na pracovní aspirace a budoucí plány jedné vybrané skupiny mexických vysokoškoláků.

V druhé polovině roku 2010 jsem měl možnost v rámci bilaterálního programu akademické výměny realizovat stipendijní pobyt na mexickém výzkumném institutu Colegio de la Frontera Norte (Colef). V průběhu pobytu jsem provedl výzkum, ve kterém jsem se zaměřil na to, jaké představy mají o svém budoucím zaměstnání studenti tohoto institutu. Hlavním cílem bylo zjistit, jestli vidí budoucnost ve své vlasti, nebo zda mají v plánu po absolvování studií odcestovat a hledat práci v zahraničí.

Studenti výše zmíněného institutu se zabývají migrací, jejími dopady a vším, co s otázkami migrace souvisí. Mým záměrem bylo ale obrátit pozornost na ně a zjistit, zda nabyté vědomosti a znalost migrační problematiky nějak ovlivňují plánování jejich budoucnosti. Cílem bylo odhalit jejich motivy a další faktory, které hrají roli při rozhodování, zda zůstanou v Mexiku nebo odejdou do zahraničí, konkrétně do Spojených států amerických.

Tématem této práce jsou tedy pracovní aspirace a potenciální migrace budoucích absolventů magisterského studia na Colegio de la Frontera Norte. V teoretické části představím fungování Colefu a krátce pojednám o historii a kontextu mexicko-americké migrace. Empirická část je věnována samotnému výzkumu, jehož předmětem jsou pracovní aspirace studentů zmiňovaného institutu. Jedná se o kvalitativní výzkum, konkrétně o případovou studii jedné skupiny studentů magisterského oboru *regionální rozvoj*.

1 Teoretická část

Výměnný akademický pobyt, v jehož rámci jsem realizoval výzkum, kterému se věnuje tato diplomová práce, probíhal ve Spojených státech mexických. Tato země a její problémy pro mne ještě donedávna představovaly naprosto neznámý svět, jehož prostředí jsem posléze poznal na vlastní kůži, někdy i za cenu menších fyzických a psychických bolestí.

Ne každý má tu možnost seznámit se s tamním prostředím osobně. Proto v první části práce alespoň zprostředkovaně čtenářům přiblížím souvislosti a okolnosti, za jakých pobyt a výzkum probíhal, a předložím relevantní teoretická východiska.

Nejprve objasním, v jakém kontextu se odehrává migrace Mexičanů do USA. Následovně pojednám o mexické populaci ve Spojených státech, problematice odlivu mozků a o tijuanském institutu Colef, na jehož půdě se výzkumný projekt uskutečnil.

1.1 Kontext migrace mezi Mexikem a Spojenými státy americkými

Výzkum, který je podrobně popsán v druhé části této práce, se zaměřil na pracovní aspirace jedné skupiny mexických vysokoškoláků. Práce a pracovní příležitosti jsou v případě Mexika často spojovány se Spojenými státy americkými. Toto spojení je pochopitelné, protože USA mají dva důležité charakteristické znaky. Jedná se o nejsilnější ekonomiku světa¹ a zároveň o bezprostředního geografického souseda Mexika. Z těchto a dalších důvodů panuje mezi těmito zeměmi čilá výměna zboží, ekonomického i lidského kapitálu a jiných komodit.

Historickému a současnému kontextu migrace mezi Mexikem a USA budou věnovány následující kapitoly, které přiblíží obecné podmínky, v nichž výzkum probíhal. Postupně popíšu vývoj migrace mezi těmito zeměmi, současnou ostrahu společné hranice a činnost amerických nevládních organizací působících v oblasti nelegální imigrace. Krátce se také zmíním o hospodářských dopadech mexického přistěhovalectví do

¹ Gross domestic product 2009. [online] The World Bank.

Spojených států a o mexickém organizovaném zločinu, který je vzhledem ke své angažovanosti v oblasti pašování lidí a drog rovněž významným faktorem ovlivňujícím migraci, ostrahu hranic a americkou přistěhovaleckou politiku.

1.1.1 Rozdíly mezi Mexikem a USA a historické souvislosti migrace

Soužití Mexika a USA je tématem bádání mnoha oborů. Jejich vztahy se zabývají politologové, sociologové, historici, ekonomové a zástupci dalších disciplín. Z každé perspektivy se jedná o velmi zajímavé a vděčné téma, protože se koexistence těchto dvou států vyznačuje mnoha pozoruhodnými a často rozporuplnými rysy. Obě země mají hodně společného, ale zároveň je spousta skutečností rozděluje. Mexiko a USA spolu sdílejí hranici dlouhou přes 3000 kilometrů, mají navzájem provázanou historii a i jejich ekonomiky jsou do velké míry vzájemně propojené a na sobě závislé. Vedle společných znaků však existuje stejně tolik (možná i víc) takových, které tyto společnosti rozdělují. Vedle jazykových a kulturních odlišností se jedná zejména o rozdíly ekonomické a společenské.

Některé difference jsou v mnoha případech tak výrazné, že například doktor Kozák z katedry amerických studií Fakulty sociálních věd UK hovoří o asymetrických vztazích mezi Mexikem a USA. V následující tabulce 1 (viz další stranu) jsou pro ilustraci uvedeny vybrané ukazatele.

Tabulka 1: Mexiko a USA, vybrané ukazatele, 2006.

	Mexiko	Spojené státy
Počet obyvatel	108 700 891	301 139 947
- mladší 14 let	30.1%	20.2%
- starší 65 let	5.9%	12.6%
HDP (parita kupní síly)	1,149 biliónu USD	13,13 biliónů USD
- na obyvatele	10,700 USD	44,000 USD
Rozpočet (výdaje)	196 mld. USD	2,6 biliónu USD
Produkce elektrické energie	242 mld. kWh	3,979 biliónu kWh
Počet obyvatel pod hranicí	40%	12%
Počet uživatelů internetu	18.622 miliónů	205.3 miliónů
Pracovní síla	58 % služby 24 % průmysl 18 % zemědělství	76.5 % služby 22.9 % průmysl 0.7 % zemědělství
Gini koeficient (soc. nerovnost)	54.6	45
Průměrná délka života	72.84 muži 78.56 ženy	75.15 muži 80.97 ženy
Narození na 1,000 obyv.	20.36	14.16
Úmrtí na 1,000 obyv.	4.76	8.3
Kojenecká úmrtnost (na 1,000 živých porodů)	19.63	6.37
Gramotnost	91%	97%
Rozloha	1 972 550 km ²	9 826 630 km ²

(převzato z: KOZÁK, K. Asymetrické vztahy a migrace. Příklad Mexika a USA. *Studia Territorialia*, 2008, roč. 8, č. 12., s. 96.; zdroj dat: Central Intelligence Agency - CIA World Factbook)

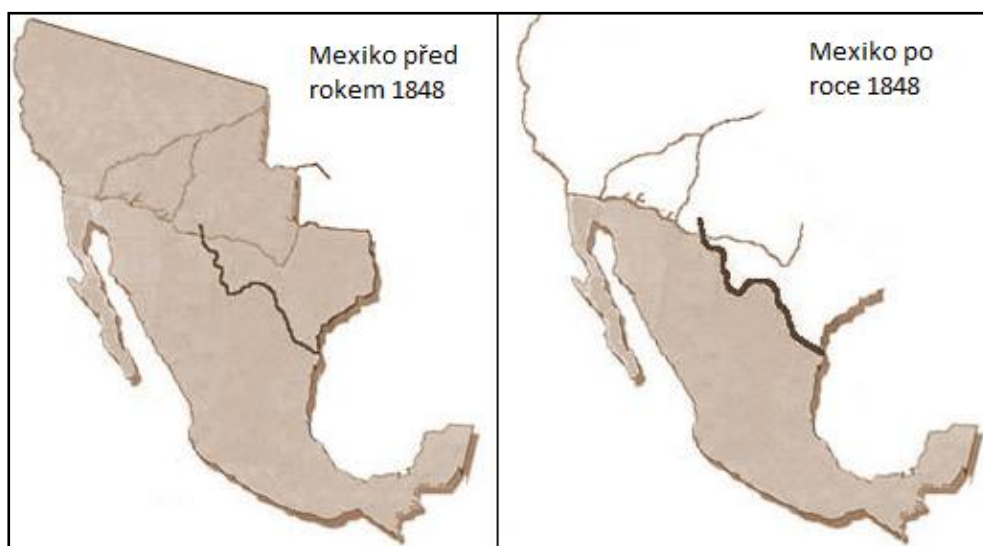
Rozdíly u některých ukazatelů jsou veliké a logicky tak stimulují migrační proudy. Když budeme o Spojených státech hovořit jako o rozvinuté zemi, je pro Mexiko příléhavé označení středně rozvinutá země. Právě mezi zeměmi těchto typů obvykle dochází k pracovní migraci, respektive k přesunu pracovní síly do rozvinutějšího státu. Kromě ekonomických faktorů však musíme vzít v potaz i společné dějiny zainteresovaných států.²

V minulosti nebyla dělicí linie mezi Mexikem a USA jasně definována a nepředstavovala hranici v dnešním slova smyslu. Hraniční pásmo často tvořili pouštní, řídké obydlené oblasti a mezi zeměmi

²PORTES, A. Economic Sociology and the Sociology of Immigration: A Conceptual Overview. In PORTES, A. (ed.) *Economic Sociology of Immigration: Essays on Networks, Ethnicity, and Entrepreneurship*. New York: Russell Sage Foundation, 1998, s. 20.

nedocházelo k výraznějšímu stěhování obyvatelstva. Za počátek migračních problémů se dá považovat rok 1848, kdy Mexiko prohrálo válku se Spojenými státy a tím pádem ztratilo ve prospěch USA skoro polovinu ze svého dosavadního území.³ (srov. obr. 1) Došlo tak k posunutí hranice, ale na volném, dá se říci nekontrolovaném, pohybu osob se mnoho nezměnilo. Zejména proto, že k větší cirkulaci nebo přesunu obyvatelstva nedocházelo. I pozměněná hranice vedla převážně pouštními oblastmi a k nějaké rozsáhlejší migraci nebyl po válce žádný důvod. Ke zvýšenému pohybu mexických migrantů do Spojených států dochází až ke konci 19. a na přelomu 19. a 20. století, hlavně v období budování transkontinentálních železnic, na jejichž výstavbě se velkou měrou podíleli mexičtí sezónní dělníci.⁴

Obrázek 1: Ztráta území Mexika po prohrané válce s USA – 1848.

(převzato z: SHEINBAUM, D. La Guerra entre México y Estados Unidos. [online] Sepiensa.org.mx.)

³ Po podepsání mírové smlouvy se tak ze dne na den z části mexického území stalo území Americké, což s sebou nese dopady dodnes. V jižních státech americké Unie mají například města a místa španělské názvy nebo pojmenování odvozené z jazyků mexických indiánských kmenů. Za zmínku také stojí to, že na původně mexickém území, které Američané vybojovali, vznikly, kromě jiných, státy Texas či Arizona. Státy, které dnes v USA vynikají nejrestriktivnější migrační politikou a protipřistěhovaleckými postoji.

(Viz např. POHANKA, V., MAŠKOVÁ, M., VOJTĚCHOVÁ, A. *Soud zablokoval sporné části arizonského imigračního zákona*. 29. 07. 2010 [online] Český rozhlas.)

⁴ KOZÁK, K. Asymetrické vztahy a migrace. Případ Mexika a USA. *Studia Territorialia*, 2008, roč. 8, č. 12., s. 101/102.

Převážně volný režim panoval na mexicko-americké hranici až do roku 1878, kdy byl v USA přijat zákon o omezení čínské imigrace. Číňané se již nemohli bez problémů dostávat do Spojených států přes americké přístavy, a proto začali hledat nové způsoby, jak se do země dostat. Jednou z možností byl vstup po pevnině právě přes území Mexika. Proto USA od této doby začaly realizovat první snahy o organizovanou kontrolu hranic. Mexicko-americká hranice tak nezačala být v prvopočátcích střežena kvůli samotným Mexičanům, nýbrž kvůli přistěhovalcům z Asie. Kryštof Kozák vycházející z Rogera Danielse poukazuje na to, že pozůstatkem z této doby jsou čínské komunity, které lze v mexických příhraničních městech nalézt dodnes.⁵

Další důvody pro posilování hraniční ostrahy ze strany USA se objevily na začátku 20. století. V období mexické občanské války/mexické revoluce, která začala v roce 1910, se objevily vlny civilních i politických uprchlíků a ozbrojené střety v hraničních oblastech. (Revolucionář Pancho Villa se svou divizí v březnu 1916 nedaleko El Pasa dokonce napadl a vydrancoval malé americké příhraniční městečko Columbus, čímž se nesmazatelně zapsal do historie USA.⁶) Druhým významným důvodem bylo zavedení prohibice. Volsteadův zákon, který platil v letech 1919-1933, měl za cíl skoncovat s pitím alkoholu ve Spojených státech. Svůj účel však nesplnil. Místo toho se začal alkohol do USA ve velkém pašovat. Mexiko se, jakožto přímý soused a přední producent tequily, pochopitelně zařadilo mezi hlavní dodavatele zakázaných alkoholických nápojů. To vše vyústilo v to, že v roce 1924 byla založena oficiální americká hraniční stráž *U.S. Border Patrol*.⁷

Od třicátých do devadesátých let měla americká migrační politika vůči Mexičanům různé podoby, od liberálnějších režimů a přehlížení ilegální migrace až po hromadné a násilné deportace. Vše záleželo především na ekonomické situaci Spojených států. V obdobích hospodářských poklesů se posilovala restriktivní opatření a ilegální pracovníci nebo imigranti s neúplnou dokumentací byli ve velkém

⁵ KOZÁK, K. Asymetrické vztahy a migrace. Případ Mexika a USA. *Studia Territorialia*, 2008, roč. 8, č. 12., s. 102.

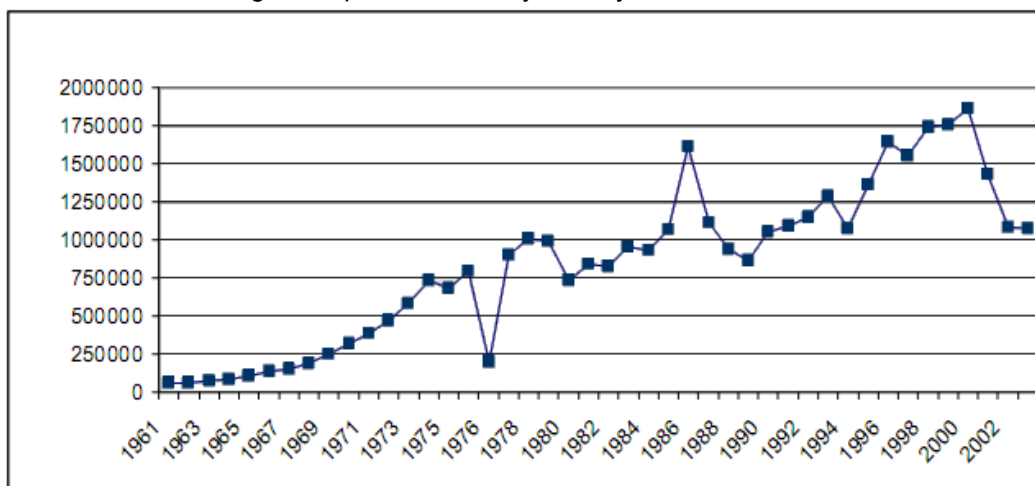
⁶ AGUIRRE BOTELLO, M. *Pancho Villa ataca Columbus, 1916. La Expedición Punitiva*. 2001. [online] México máxico.

⁷ KOZÁK, K. Asymetrické vztahy a migrace. Případ Mexika a USA. *Studia Territorialia*, 2008, roč. 8, č. 12., s. 102.

vyhošťování. Naopak v časech ekonomického růstu, nebo když byl nedostatek pracovních sil, byli mexičtí dělníci vítáni s otevřenou náručí (například v rámci Bracero programu).⁸

V nedávné historii se protimigrační tendence v USA spíše zesilovaly. V polovině devadesátých let se mexická ekonomika dostala do krize, což vedlo k další migrační vlně do Spojených států a k nárůstu počtu nelegálních migrantů zadržovaných pohraničními hlídkami (viz graf 1). Americká vláda na tyto okolnosti reagovala razantními odvetnými kroky. V rámci operací *Gatekeeper* a *Hold the line* hraniční stráž zvýšila počty svých zaměstnanců a v okolí měst San Diego a El Paso začala s výstavbou hraničního plotu, který na mnoha místech připomíná železnou oponu.⁹

Graf 1: Počet nelegálních přistěhovalců vyhoštěných z USA v letech 1961-2003.

(převzato z: KOZÁK, K. Asymetrické vztahy a migrace. Případ Mexika a USA. *Studia Territorialia*, 2008, roč. 8, č. 12., s. 106; zdroj dat: *Department of Homeland Security: Immigration Enforcement Actions, Annual Report, 2005*.)

Nastolená situace se nezměnila ani po roce 2000. Je pravda, že v tomto období zaznívaly z řad politiků hlasy prosazující zmírnění imigrační strategie, ale všechny liberalizační snahy ztroskotaly po útocích z 11. září

⁸ DURAND, J., MASSEY, D. S., ZENTENO, R. M. Mexican Immigration to the United States: Continuities and Changes. *Latin American Research Review*, 2001, roč. 36, č. 1, s. 109-113.; KOZÁK, K. Asymetrické vztahy a migrace. Případ Mexika a USA. *Studia Territorialia*, 2008, roč. 8, č. 12., s. 102-105.; ESQUIVEL LEYVA, Manuel De Jesus. *La Migración De Trabajadores Mexicanos A Estados Unidos De Norteamérica* [online] web AIJDTSSGC

⁹ Operation Gatekeeper, Operation Hold-the-Line, Operation Safeguard. [online] GlobalSecurity.org.

2001. Po atentátu na Světové obchodní centrum Spojené státy utvrdily restriktivní imigrační politiku a namísto zmírňování opatření proti přistěhovalectví americký Kongres odsouhlasil další zákony omezující imigraci a v roce 2006 schválil další rozšiřování hraničního plotu o stovky kilometrů.¹⁰

1.1.2 Současná ostraha hranice¹¹

Hranice mezi USA a Mexikem je dlouhá přibližně 3200 km.¹² U Pacifiku začíná na mexické straně u města Tijuana, na americké u San Diega, a přes hory, pouště a řeku Rio Grande vede k Atlantskému oceánu, kde končí u měst Matamoros a Brownsville.

Řeka Rio Grande, která pokrývá necelé dvě třetiny hranice, tvoří přirozenou přírodní bariéru.¹³ Sama o sobě ale nepředstavuje tak velkou překážku, že by nešla překonat. Dříve byla mexickými migranty využívána v mnohem větší míře než dnes. Většinou stačilo řeku přeplavat nebo přeplout na nějakém provizorním plavidle a člověk se rázem ocitl v USA. Pro imigranty, kteří se dostali do Spojených států tímto způsobem, se vžilo označení „wetback“ (mokrý záda). Dnes je ale severní břeh důkladně střežen a mokrá cesta do USA už není tak populární.

Zbytek hranice vede po souši. Přejít po ní do Spojených států bývalo v některých úsecích ještě snazší než se do nich dostat přes Rio Grande. Ale i to se změnilo. V devadesátých letech se začala zpříšňovat ostraha hranic a rovněž se započalo s výstavbou dělicího plotu.¹⁴ Ten začíná stejně jako samotná hranice ve městě Tijuana, respektive už ve vodách oceánu u městské části Playas de Tijuana a krajinou se táhne dále na východ (viz fotografie 1-3 na následující straně).

¹⁰ KOZÁK, K. Asymetrické vztahy a migrace. Příklad Mexika a USA. *Studia Territorialia*, 2008, roč. 8, č. 12., s. 106/107.

¹¹ Nebude-li uvedeno jinak, jsou zdrojem informací v této kapitole vlastní zkušenosti získané při pobytu na mexicko-americké hranici a také dokumentární cyklus National Geographic Channel *Ostraha hranic* (info dostupné na <http://natgeotv.com/cz/ostraha-hranic> [poslední přístup 23. 3. 2011])

¹² US-Mexico Border Fence. [online] GlobalSecurity.org.

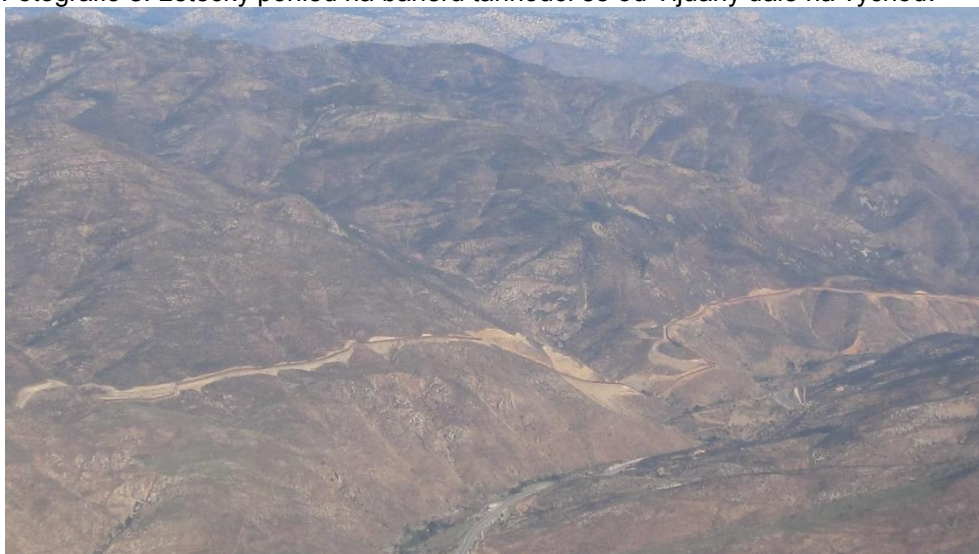
¹³ Rio Grande. [online] Texas State Historical Association.

¹⁴ Operation Gatekeeper: An Investigation Into Allegations of Fraud and Misconduct. 1998. [online] Unites States Department of Justice.

Fotografie 1, 2: Začátek hraniční bariéry u města Tijuany.

Fotografie 3: Letecký pohled na bariéru táhnoucí se od Tijuany dále na východ.

Umělou bariéru, která je dnes dlouhá přes tisíc kilometrů¹⁵, ve skutečnosti netvoří jen plot. Překážky mají mnoho podob a kombinací. Někde se jedná o nevysoký drátěný či plechový předěl, jinde zas o masivní zeď z železných traverz nebo betonu, která může dosahovat až čtyřmetrové výšky. Všechny varianty bývají často doplněny o ostnaté dráty nebo jiná opatření, která ztěžují případný pokus o přeletání. V některých úsecích zábrany stojí samostatně, v jiných jsou vedeny ve více řadách. Existují ale i oblasti, kde ze země ční pouze krátké zátarasy proti automobilům, v některých úsecích pak nejsou fyzické překážky dokonce vůbec.¹⁶ Hraniční bariéra tedy netvoří jednu souvislou linii, ale několik opevněných úseků, mezi kterými jsou volná území.¹⁷

Nejdůkladněji je hranice opevněna v blízkosti velkých měst. Naproti tomu, úseky bez zdi či plotu se nacházejí převážně v pouštních a horských oblastech. Tato strategie výstavby má za následek, že se ilegální migrace přesouvá do nehostinných a nebezpečných míst. Není se pak čemu divit, že každý rok jsou stovky pokusů vstoupit do USA na vlastní pěst zaplacený životem.

Příčin úmrtí může být hned několik. Migrantům v pouštích a kopcovitém terénu hrozí smrt vyčerpáním či nedostatkem tekutin. Nebezpečné jsou výkyvy teplot, při kterých může dojít extrémnímu přehřátí, nebo naopak prochlazení organismu. Problémy mohou také způsobit náročný terén a jedovatí živočichové. Kromě těchto vlivů okolností a podmínek, je zde ale ještě jedno riziko přicházející ze strany nelegálních převaděčů, kteří se v současnosti téměř výhradně rekrutují z řad drogových mafií. Kojoti, jak se těmto pašerákům lidí přezdívá, jsou ve většině případů jediní, kteří znají cestu skrze nehostinnou krajinu. Občas se ale stane, že své důvěřivé svěřence nechají v pustině napospas osudu, nebo je dokonce okradou a zabijí.¹⁸

¹⁵ US-Mexico Border Fence. [online] GlobalSecurity.org.

¹⁶ Na adrese <http://americanpatrol.com/ABP/SURVEYS/BORDER-2009/Border-Main-2009.html> je možné na interaktivní mapě vidět, jaké podoby má hranice v různých úsecích. Respektive, jak opevněné úseky vypadaly v roce 2009. [poslední přístup 12. 02. 2011]

¹⁷ To je jeden z důvodů, proč se informace o její délce často liší. Mnohdy není jasné, jaké úseky jsou do výsledné sumy započítávány. Krom toho se plot průběžně prodlužuje, protože jeho stavba stále pokračuje.

¹⁸ KRUPAUEROVÁ, O. *Hranice mezi USA a Mexikem*. 03. 10. 2000 [online] Český rozhlas.

O několik řádků výše jsem uvedl, že hraniční bariéra netvoří jednu souvislou linii, nýbrž opevněné úseky, mezi kterými jsou volná území. To ale neznamená, že by nebyly tyto oblasti kontrolovány. V těchto částech nejsou pouze fyzické zábrany, ale jinak jsou, stejně jako zbytek hranice, pod pravidelným dohledem. Jedním z důvodů, proč jsou převaděči najímáni, je ten, že krom znalosti tras přes hory a pouště také vědí, co za nástrahy mohou na zdánlivě nestřežených a bezproblémových místech očekávat a jak je překonat. Vedle viditelných a hmatatelných překážek existuje po celé délce hraniční linie mezi Mexikem a USA systém opatření, kterému se někdy říká virtuální hranice. Tu tvoří snímače pohybu, termokamery a kamery s nočním viděním. Denně také dělicí čáru a přilehlé oblasti kontrolují helikoptéry a strážníci na koních či v terénních automobilech. Migrantům se potom daří nelegálně dostat do Spojených států zejména díky tomu, že se jich o to pokouší hodně a že je hranice tak dlouhá. I se špičkovým vybavením nejsou agenti hraniční stráže v současném počtu s to celou linii od San Diega po Brownsville plně uhlídat.

Pomoci se jim v tom snaží různé americké patriotistické organizace, o kterých se blížeji zmíním v další kapitole, ale ruku (respektive oko) k dílu může přiložit kdokoliv, kdo o to má zájem. Na internetu totiž funguje projekt *Texas Border Watch*¹⁹, v jehož rámci se můžou prostřednictvím webových kamer do ostrahy hranic zapojit zájemci ze všech koutů světa. Stačí se přihlásit a potom sledovat streamované vysílání z kamer umístěných poblíž hranice a v případě zaznamenání něčeho podezřelého kontaktovat pohraničnický nebo šerifa. Do tohoto projektu se již zaregistrovalo více než 100 000 lidí.²⁰

¹⁹ Viz www.texasborderwatch.com.

²⁰ LUSCOMBE, R. *Patrol watches Texas-Mexico border - from pub in Australia*. 23. 03. 2009 [online] Guardian.co.uk.

1.1.3 Americké nevládní organizace působící na poli nelegální migrace

Současná americká imigrační politika pokračuje ve svém protipřistěhovaleckém kurzu a v americké společnosti existuje mnoho předsudků a stereotypů. Některá média, ale i političtí reprezentanti, se snaží vytvořit obraz Mexika jako chudé, dezorganizované země plné potenciálních přistěhovalců, kteří chtějí pohltit severoamerickou kulturu, vytlačit anglický jazyk a parazitovat na sociálním systému.²¹ Pak se není co divit, že v USA, zejména v jižních státech, vznikají protimexická a protipřistěhovalecká hnutí a iniciativy.

Jedná se o různé organizace a projekty, jež mají společné to, že kritizují vládu kvůli přistěhovalecké politice, která se jim zdá příliš liberální a benevolentní. Vládním činitelům vytýkají nedostatečnou ostrahu hranic a příliš měkké zákony podporující příliv cizinců.

Některé iniciativy působí přímo na hranici, některé spíše ve virtuálním prostoru internetu. Jednou z těch druhých je například projekt *American Patrol Report*²², jehož náplní je informování o dění okolo pohraniční linie a poněkud jednostranné vybírání zpráv z médií na téma přistěhovactví a zločinnost. Zprávy se týkají především vražd, znásilnění a dalších kriminálních deliktů způsobených Latinoameričany. Pod záložkou *Family Values* (rodinné hodnoty) se to jen hemží reportážemi o sexuálních útocích vůči dětem či dospívajícím.

V podobném duchu jsou výlučně na trestnou činnost imigrantů také zaměřeny weby *Predatoryaliens.com* nebo *Immigrationshumancost.org* (zdá se ale, že v poslední době jejich činnost stagnuje). O jejich poslání vypovídají už jejich názvy. *Immigration Human Cost* má poměrně jasný český ekvivalent *Lidská cena za imigraci*, pojmenování *Predatory Aliens* se dá ale interpretovat minimálně dvojím způsobem. Česká varianta by mohla znít v odlehčené verzi jako *Kořistníci/loupeživý cizinci*, ale mnohem přiléhavější by asi byl překlad *Draví vetřelci*.²³ Tomu odpovídají i hesla

²¹ MASSEY, D. S. *Seeing Mexican Immigration Clearly*. 20. 08. 2006 [online] Cato Unbound.

²² Viz <http://americanpatrol.com>

²³ Nekorektní termín *illegal alien*, který lze překládat jako ilegální cizí státní příslušník, ale zároveň i ilegální vetřelec, se běžně používá i v oficiálním diskurzu státních úřadů. (KOZÁK, K. Asymetrické vztahy a migrace. Případ Mexika a USA. *Studia Territorialia*, 2008, roč. 8, č. 12., s. 109)

a výroky umístěné na uvedených internetových stránkách, ve kterých jsou pro přistěhovalce obecně užitá označení jako *cizí sexuální predátoři, mexičtí nájezdníci, útoční cizáci* apod. Tyto weby, krom kritizování neschopnosti státních orgánů udržet v zemi pořádek a bezpečí také napadají Mexickou vládu a justici, které podle nich chrání uprchlé násilníky a vrahy amerických občanů. Jednotlivé stránky jsou pak zaplněny profily usvědčených nebo uprchlých zločinců, jejichž jména jsou v drtivé většině španělského původu.

Co se týče praktické činnosti, mezi ostatními projekty vynikají takzvaní Minutemani. Své pojmenování odvodili od členů americké domobrany, která v historii bojovala proti Britům za nezávislost, a stejně jako oni se cítí povinováni chránit svou zemi vlastními silami.²⁴ Nejedná se o jednu organizaci, ale o více autonomních spolků s podobným označením, jejichž činnost je v mnohém totožná. Stejně jako ostatní jmenované organizace informují veřejnost o dění kolem imigrace a vedou evidenci kriminálních činů přistěhovalců, ale jejich hlavním posláním je pro ně skutečná ostraha hranic.

Jedna z předních a nejaktivnějších skupin funguje pod názvem *Minuteman Project*.²⁵ Tento spolek se alespoň na venek snaží vystupovat jako multietnické sdružení, jemuž jde jen o dodržování amerických zákonů, ale jeho činnost je opět téměř výhradně zaměřena na potírání nelegální imigrace Latinoameričanů. Jasný směr a rétoriku projektu určuje jeho zakladatel Jim Gilchrist, bývalý mariňák z Vietnamu.

Uskupením Minutemanů, které vystupuje snad ještě aktivněji (a hlavně bez obalu) jsou *Minuteman Civil Defense Corps (Civilní obranné sbory minutemanů)*. Stejně jako jejich kolegové z *Minuteman Projectu*, dobrovolníci těchto sborů drží hlídky podél hranice a upozorňují pohraniční stráž na jakýkoli podezřelý pohyb kolem dělící linie. Navíc ale realizují výstavbu soukromé hraniční bariéry, která je rozšířením té oficiální, jež staví a financuje sama vláda. Ve své činnosti se podle svých slov považují za průkopníky nebo motivátory a tvrdí, že stát staví plot, právě protože jej staví Minutemani. Další hesla, která vypovídají o jejich přístupu, jsou například: „*Bezpečnost hranic nemůže čekat na to, až začne jednat*

²⁴ Na tyto bojovníky se mnohdy organizace současných Minutemanů odkazují, vyobrazení Minutemana je často i v jejich logu a dalších reklamních materiálech.

²⁵ Viz <http://www.minutemanproject.com>.

Kongres“ nebo „Texaští starostové zrazují bezpečnost USA? Minutemany to neodradí!“. Svou práci pojmají téměř jako bojový úkol. O imigraci z jihu hovoří jako o obléhání Spojených států a ve svých projevech veřejnost varují před balkanizací a rozpadem amerického řádu. Krom plotu také budují vlastní kamerový systém a jedním z jejich cílů je také politický boj proti *open borders lobby*, tedy boj proti všem, kteří se ilegálních imigrantů z jakýchkoli důvodů zastávají.²⁶

Těmto spolkům vystupujícím proti nelegální imigraci ze Střední a Jižní Ameriky dělají pomyslnou protiváhu nevládní organizace stojící na straně přistěhovalců. Nejznámějšími jsou asi *Border Angels/Angeles de la Frontera (Andělé hranice)* a *No More Deaths/No Más Muertes (Už žádné umírání)*. Jedná se o sdružení, jež si vzala za své poslání poskytovat lékařskou, humanitární a právní pomoc lidem, kteří se rozhodli, že se pokusí překonat mexicko-americkou hranici neoficiální cestou. Na svých internetových stránkách informují o dění kolem migrace z druhého úhlu pohledu. Prosazují dodržování lidských práv a také se snaží zlepšit obraz Latinoameričanů v očích veřejnosti tím, že na pravou míru uvádějí generalizující mýty a stereotypy, jež o nich panují. V terénu pak jejich práce spočívá v tom, že v pustině nechávají ukryté zásoby vody a jídla nebo boty a ošacení. Setkají-li se s migranty osobně, poskytují jim lékařskou pomoc nebo vypomáhají se sjednocování rodin. Hesly, jimiž se řídí, jsou: „Zachraňujeme lidské životy – děláme změnu“ či „Humanitární pomoc není nikdy zločinem“.²⁷

To, že ve Spojených Státech souběžně existují iniciativy a organizace zaměřené proti přistěhovalcům i na jejich pomoc, poukazuje na rozmanitost přístupů a názorů uvnitř americké veřejnosti. Zatím se ale zdá, že silnější slovo mají ti, kteří imigraci z Latinské Ameriky nefandí. Tomu odpovídá i současná přistěhovalecká politika USA, která svými opatřeními omezuje legální imigraci a všemi dostupnými prostředky se snaží zastavit tu nelegální.

²⁶ Viz <http://www.minutemanhq.com/hq> a <http://www.minutemanhq.com/bf>.

²⁷ Viz <http://www.borderangels.org> a <http://www.nomoredeaths.org>.

1.1.4 Ekonomická stránka migrace

Navzdory přetrvávajícím zamítavým postojům americké vlády vůči mexické imigraci zůstává faktem, že pracovní síla přistěhovalců do značné míry ovlivňuje hospodářství a ekonomiku Spojených států. Je obtížné specifikovat, jaký konkrétní vliv mají imigranti z Mexika, protože statistiky a studie bývají zaměřeny na přistěhovalce v celku, ale jejich podíl nebude bezvýznamný, jelikož Mexičané tvoří zhruba 30 % všech imigrantů.²⁸

V celkovém počtu imigranti například v roce 2009 představovali 15 % pracovní síly USA, přičemž se přičinili o 10 % HDP. Jejich ekonomický přínos lze krom jiného také spatřovat v tom, že američtí zaměstnavatelé ušetří na mzdách, protože si většinou mohou dovolit platit zahraničním pracovníkům méně.²⁹ Nezanedbatelné nebudou ani daně, které cizinci v USA platí. Americká Národní výzkumná rada odhaduje, že průměrně přistěhovalec během svého života na daních zaplatí o 80 tisíc dolarů více, než získá na příspěvcích a sociálních dávkách.³⁰

Jak by vypadaly Spojené státy bez imigrantů ze Střední a Jižní Ameriky, kterých je více jak polovina, naznačil Den bez přistěhovalců. 1. května 2006 v rámci protestů proti výstavbě hraničního plotu legální i nelegální přistěhovalci z Latinské Ameriky bojkotovali svou práci, školy a obchody. V tento den byly na mnoha místech USA ochromeny nejen služby a doprava, ale zastavily se také práce na stavbách, v zemědělství a v řadě podniků.³¹

Mnohem konkrétněji je ale vliv pracovní migrace do Spojených států vidět na mexické ekonomice. Mexiko sice v migrantech ztrácí (někdy dlouhodobě, někdy krátkodobě) pracovní síly, ale na druhou stranu Mexičané pracující v USA do své země posílají nemalé finanční prostředky, tzv. remitence, jejichž celková suma se až do roku 2007 každoročně zvyšovala (viz tabulku 2). Poté, v důsledku celosvětové finanční krize nastal pokles, přesto v roce 2009 vydělané peníze, které mexičtí imigranti

²⁸ Statistical Portrait of the Foreign-Born Population in the United States, 2009 [online] Pew Hispanic Center.

²⁹ CAMAROTA, S. A. *Immigration and the U.S. Economy*. 2010. [online] Center for Immigration Studies.

³⁰ Immigration's Economic Impact 2007 [online] The White House – President George W. Bush.

³¹ Americký den bez Hispánců. 02. 05. 2006 [online] Lidovky.cz.; HAMILTON, A. *A Day Without Immigrants: Making a Statement*. 01. 05. 2006 [online] Time.

poslali zpět domů svým rodinám, přesáhly částku 21 miliard amerických dolarů.³² Remitence se tak staly po ropě největším zdrojem valut v mexické ekonomice a v chudších oblastech v podstatě nahrazují neexistující sociální síť.³³

Tabulka 2: Remitence z USA do Mexika, 1990–2009.

Výše remitencí zasílaných mexickým rodinám, 1990-2009 (v milionech dolarů)		
rok	remitence	míra růstu (%)
1990	2 494	-
1991	2 660	6,7
1992	3 070	15,4
1993	3 333	8,6
1994	3 475	4,2
1995	3 673	5,7
1996	4 224	15,0
1997	4 865	15,2
1998	5 627	15,7
1999	5 910	5,0
2000	6 573	11,2
2001	8 895	35,3
2002	9 815	10,3
2003	15 041	53,2
2004	18 331	21,9
2005	21 689	18,3
2006	25 567	17,9
2007	26 069	2,0
2008	25 137	-3,6
2009	21 181	-15,7

(převzato ze stránek mexického národní rady pro správu obyvatelstva CONAPO³⁴; zdroj dat: *Banco de México*)

³² Remittances, Mexican Migration & Emerging World Trends. 26. 07. 2010 [online] MexiData.info.

³³ KOZÁK, K. Asymetrické vztahy a migrace. Příklad Mexika a USA. *Studia Territorialia*, 2008, roč. 8, č. 12., s. 112.

³⁴ Monto de remesas familiares anuales, 1990-2009. [online] CONAPO.

1.1.5 Mexické drogové mafie

Informace uvedené v předchozích kapitolách naznačují, že současné vztahy Mexika a Spojených států amerických mají složité historické a ekonomické pozadí. Bohužel v současnosti je situace ještě komplikovanější. Faktorem, který má stále větší význam a dopad na mezinárodní politiku obou států, jsou drogové mafie, které se specializují na obchod s narkotiky a na převádění nelegálních migrantů přes střeženou hranici.

V Mexiku funguje zhruba pět hlavních kartelů a spousta dalších menších organizací, famílií a gangů. Velký je i počet konzumentů drog. (Odhady ministerstva zdravotnictví říkají, že v zemi žije přibližně půl milionu lidí závislých na tvrdých drogách a počty stoupají.)³⁵

Drogy mají v Mexiku ročně na svědomí tisíce životů, ale obrovské počty mrtvých si vyžádá i takzvaná drogová válka proti narkozločinu nastartovaná nynějším prezidentem Felipe Calderonem, který se své funkce ujal v prosinci 2006. Zatím jeho ozbrojené tažení proti mafiím nepřináší žádný úspěch. Důsledkem je naopak eskalace násilí a mnoho obětí mezi vojáky, policisty a civilisty. Za poslední čtyři roky se mrtví počítají v řádu desetitisíců (nejčastěji se dnes uvádí suma 35 000).³⁶

Kromě počtu zabitých je děsivá i brutalita, kterou se mexické mafie vyznačují. Drogové gangy nebojují jen s vládními jednotkami, ale i samy mezi sebou. Manifestními exekucemi a krutým týráním zajatců se snaží nahnat strach svým nepřátelům a všem, kteří by případně chtěli spolupracovat s vládou nebo s jejich konkurenty v narkobyznysu. Vůbec nejkrutěji si v tomto směru počíná kartel *Los Zetas*, který se odštěpil od *Zálivového kartelu*. Někdy se mu také přezdívá „narkoarmáda“, protože část jeho členů tvoří dezertéři ze speciálních jednotek guatemalské armády, tzv. *Kaibiles*.³⁷ Tato velmi dobře vyzbrojená organizace s polovojenskou strukturou se kromě obchodu s narkotiky specializuje na

³⁵ MONGE, R. El gran tianguis. In RODRÍGUEZ CASTAÑEDA, R. *El México narco*. Distrito Federal: Editorial Planeta Mexicana, 2009, s. 56/57.

³⁶ DE LOS REYES, I. *Cuatro años de la guerra contra el narco en México: ¿qué se consiguió?* 07. 12. 2010 [online] BBC Mundo.; KOLÁŘ, A. *Drogová válka v Mexiku si vyžádala na 35 000 obětí*. 15. 01. 2011 [online] Reflex.

³⁷ RAVELO, R. La consolidación. In RODRÍGUEZ CASTAÑEDA, R. *El México narco*. Distrito Federal: Editorial Planeta Mexicana, 2009, s. 21.

nájemné vraždy a podobně jako ostatní kartely také na vybírání výpalného, únosy, obchod s lidmi a převádění ilegálních migrantů. Mezi ostatními mafiemi, jak už jsem řekl, vynikají svou krutostí. Aby se ještě více zviditelnili a vzbuzovali strach, své oběti před popravou často mučí a odřezávají jim končetiny a aby každému bylo jasné, kdo má mrtvé na svědomí, do jejich těl jako svou značku vyřezávají písmeno Z, tento symbol případně doplní nějakým výhrušným sdělením. Zprávy o krutých akcích Zetas jsou v mexickém televizním vysílání a na stránkách novin i několikrát do týdne. (Nutno podotknout, že to je právě to, o co jim jde.)

Vedle drog je další už zmiňovanou aktivitou mafií nelegální transfer migrantů přes americkou hranici. To se děje mnoha způsoby. Lidé jsou například pašováni v různých nákladových prostorech nebo převáděni přes mexickou hraniční linii v nehostinných a méně hlídaných oblastech. Existují ale i pohodlnější cesty. Mají-li „zákazníci“ dostatek finančních prostředků, kojoti se postarají o uplacení amerických úředníků a migranti mohou být bez komplikací převezeni přes normální pasovou kontrolu.³⁸

Problémy s drogami, převaděčstvím a nebezpečnými narkomafiemi jsou logicky dalšími důvody, proč Spojené státy přitvrzují imigrační politiku a zvyšují ostrahu jižní hranice. Kromě potlačení nelegální imigrace usilují o to, aby se zastavil dovoz drog z Mexika a Jižní Ameriky a aby se zabránilo pronikání mexických zločineckých organizací na jejich území.³⁹

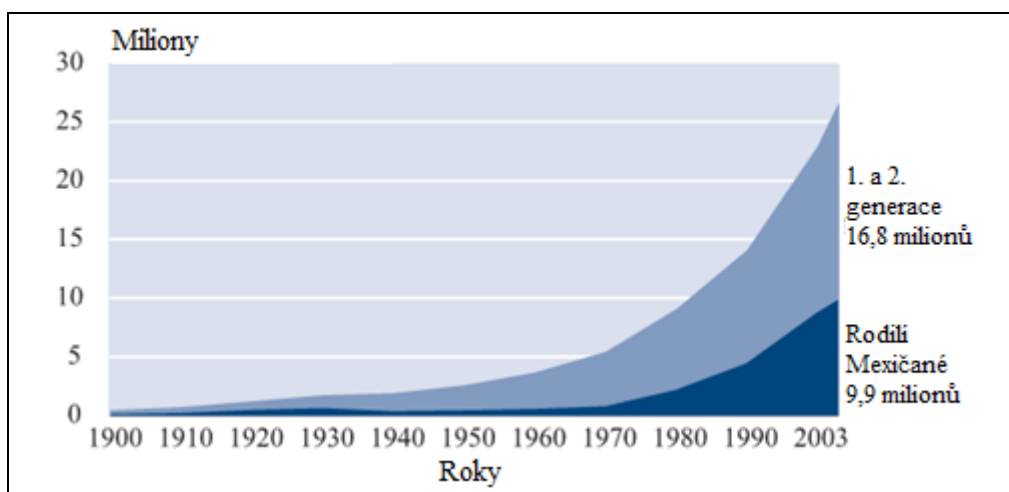
³⁸ NÍDR, T. Díry, *ucpávky a smrt na americko-mexických hranicích. Už to trvá desetiletí*. 16. 10. 2010 [online] iDnes.cz.

³⁹ Problematika kartelů a narkobyznysu je velice obsáhlá a komplikovaná. V souvislosti s těmito jevy hraje velkou roli v Mexiku všeprostupující korupce, ale také drogová politika v USA. Někteří komentátoři tvrdí, že problém s *narcotraficos* se v Mexiku nevyřeší, dokud o to nebudou aktivně usilovat samy Spojené státy. Ať už je to jak je, analýzy a další pojednávání o současné situaci by překročily rámec této práce, jejímž hlavním tématem je pracovní migrace a výzkum pracovních aspirací jedné skupiny mexických studentů, proto zůstanu u tohoto stručného popisu a případným zájemcům o problematiku narkobyznysu doporučím knihu z roku 2009 *El México Narco*, která je dílem reportérů mexického politického magazínu *Proceso*. Tato kniha dává ucelený přehled o dnešním dění na mexické drogové scéně. Její plnou citaci najdete v závěrečné bibliografii. Koordinátorem je R. Rodríguez Castañeda.

1.2 Mexičané ve Spojených státech

Hranice mezi Mexikem a USA patří mezi nejfrekventovanější na světě. Roční statistiky postihující pohyby osob, automobilů a dalších dopravních prostředků se pohybují až v řádech deseti a stamilionů.⁴⁰ K hojnému legálnímu, ale také nelegálnímu, překračování hraniční linie dochází z obou stran. Jedná se převážně o krátké návštěvy, ale také dochází k dlouhodobým pobytům či trvalému usazení. V současnosti ve Spojených státech pobývají miliony Mexičanů, z nichž se někteří v USA trvale usazují a zakládají zde rodiny. Oficiální čísla k roku 2008 hovoří o více jak třiceti milionech osob mexického původu.⁴¹ Přičemž přibližně třetinu z tohoto počtu zaujímají osoby narozené v Mexiku.⁴²

Graf 2: Počet obyvatel s mexickými kořeny žijících ve Spojených státech, 1900–2003.

(převzato z: Migración mexicana hacia Estados Unidos. In *Migración Internacional*. CONAPO, 2005. s. 32)

Z grafu je patrné, že počet rodilých Mexičanů žijících ve Spojených státech má zhruba od 70. let 20. století jasně vzestupnou tendenci.

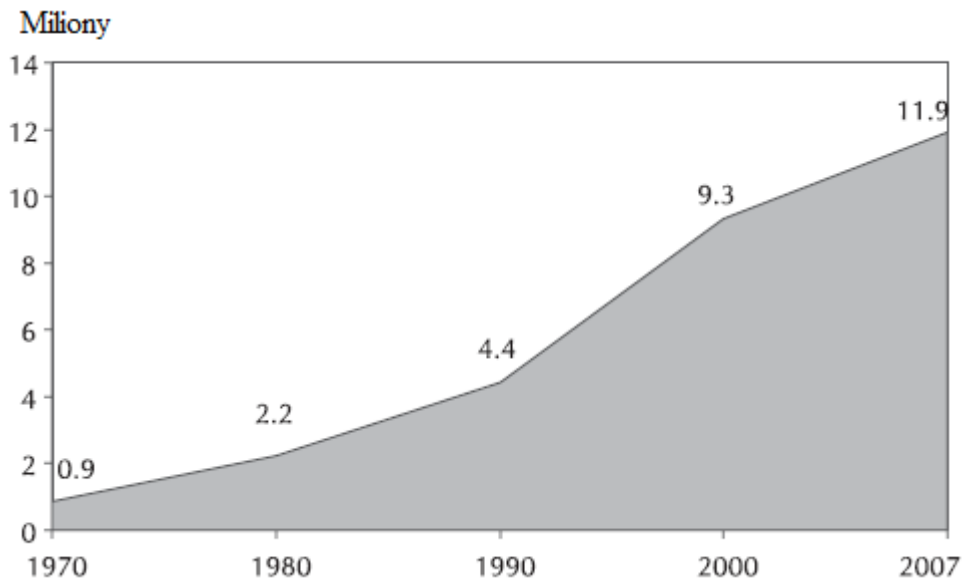
⁴⁰ Border Crossing Data U.S.-Mexico [online] U.S. Department of Transportation.

⁴¹ Country of Origin Profiles, 2008. [online] Pew Hispanic Center.

⁴² LEITE, P., ANGOA, M. A., RODRÍGUEZ, M. Emigración mexicana a Estados Unidos: balance de las últimas décadas. In *La Situación Demográfica de México 2009*. D.F.:CONAPO, 2009. s 107.

Za poslední čtyři dekády se tato populace více jak zdesetinásobila. Další graf 3 ukazuje, že v roce 1970 jich zde žil přibližně jeden milion, v roce 2000 necelých deset a v roce 2007 je to už takřka dvanáct milionů.

Graf 3: Rodilí Mexičané usídlení ve Spojených státech, 1970–2007.

(převzato z: LEITE, P., ANGOA, M. A., RODRÍGUEZ, M. Emigración mexicana a Estados Unidos: balance de las últimas décadas. In *La Situación Demográfica de México 2009*. D.F.:CONAPO, 2009. s 107.)

Tato populace má různé znaky. Jedná se o muže a ženy různého vzdělání, zaměstnání a životní úrovně. Vybrané charakteristiky můžeme vidět v tabulce 3 (viz další stranu).

Shrneme-li si uvedená data za rok 2007, zjistíme, že průměrný věk mexických imigrantů byl pětatřicet let, přičemž mužů bylo o něco více než žen. 60 % přistěhovalců starších 25 let mělo nízké vzdělání a necelá čtvrtina z celkového počtu jich žila v chudobě, ale podíl středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných má vzestupný trend. Postupně se také prodlužuje doba pobytu, v roce 2007 téměř 60 % imigrantů žilo v USA déle jak 10 let. Čísla také ukazují, že zhruba čtvrtina mexických přistěhovalců měla americké občanství.

Co se týče práce, 80 % Mexičanů pracovalo v nízko kvalifikovaných profesích, jako jsou zemědělství, stavebnictví a další dělnická povolání. Oproti tomu jen necelých 8 % jich pracovalo na vysoce kvalifikovaných pozicích.

Tabulka 3: Obyvatelstvo USA a vybrané charakteristiky mexické populace v této zemi, 1970–2007.

	1 970	1 980	1 990	2 000	2 007
Celkově	202 966 600	226 862 400	248 107 628	281 421 906	301 621 159
Mexičané	864 600	2 242 100	4 409 033	9 325 452	11 895 675
Ostatní imigranti	10 132 000	12 900 600	17 129 263	23 730 010	28 270 232
Rodilí Američané	191 970 000	211 719 700	226 569 332	248 366 444	261 455 252
Podíl Mexičanů mezi imigranty (%)	7.9	14.8	20.5	28.2	29.6
Podíl Mexičanů v celé populaci (%)	0.4	1.0	1.8	3.3	3.9
Vybrané charakteristiky mexické populace (%)					
Pohlaví					
Muži	49.6	52.4	55.0	55.4	56.1
Ženy	50.4	47.6	45.0	44.6	43.9
Průměrný věk (roky)					
	35.0	28.0	29.0	31.0	35.0
Vzdělání populace starší 25 let					
Méně než středoškolské	75.2	78.1	69.5	70.0	59.6
Středoškolské	18.9	12.5	17.3	15.7	24.9
Nedokončené bakalářské	3.6	6.2	9.6	8.0	7.8
Bakalářské a vyšší	2.3	3.2	3.7	6.3	7.7
Délka pobytu ve Spojených státech					
Více jak 10 let	n.d	42.1	50.2	51.3	58.1
5 – 10 let	n.d	24.6	20.3	20.0	22.0
Do 5 let	n.d	33.3	29.6	28.8	19.9
Americké občanství					
S americkým občanstvím	n.d	25.4	25.1	23.7	23.1
Bez amerického občanství	n.d	74.6	74.9	76.3	76.9
Životní podmínky					
Chudí	n.d	27.4	30.9	26.7	23.9
Nechudí	n.d	72.6	69.1	73.3	76.1
Zaměstnání					
Vedoucí a odborní prac., technici	7.3	6.5	7.0	7.7	7.7
Polokvalifikovaní pracovníci ve službách ¹	0.9	1.1	1.1	1.6	1.6
Prodejci, administrativní pracovníci	10.9	10.6	12.1	12.6	11.6
Nízkokvalifikovaní pracovníci ve službách ²	13.7	15.3	19.3	19.0	26.8
Vyučení dělníci a pracovníci	48.4	49.2	41.3	38.0	26.9
Pracovníci ve stavebnictví	4.1	5.4	6.9	9.7	20.0
Zemědělci a zemědělstí pracovníci	14.7	11.9	12.3	11.4	5.4

Poznámky: 1/ Kategorie zahrnuje například zaměstnání spojená s ochranou osob a majetku či povolání související s péčí o zdraví (asistenti a jiné pomocné síly ve zdravotnictví či wellness službách) atd.

2/ Kategorie zahrnuje například zaměstnání související s přípravou jídel či údržbou a úklidem nemovitostí, osobní a domácí služby atd.

Zdroje: Úřad CONAPO a American Community Survey.

(převzato z: LEITE, P., ANGOA, M. A., RODRÍGUEZ, M. Emigración mexicana a Estados Unidos: balance de las últimas décadas. In *La Situación Demográfica de México 2009*. D.F.:CONAPO, 2009, s. 117.)

1.3 Migrace vysokoškolsky vzdělaných

Výzkum, který jsem v Tijuane provedl na mexických studentech, byl zaměřen na jejich pracovní aspirace. Toto téma jsem uchopil v souvislosti s potenciální migrací do Spojených států amerických. Různé studie a statistiky totiž potvrzují obecný názor, že právě USA jsou v případě Mexika nejpravděpodobnější cílovou destinací.⁴³ Ať už máme na mysli nekvalifikované dělníky, či erudované odborníky.⁴⁴

Objektem zkoumání byli vysokoškolští studenti, proto v této části stručně pojednám o dopadech migrace vzdělaných lidí.

1.3.1 Obecné aspekty migrace vzdělaných

V souvislosti s emigrací lidí s akademickým titulem se mnohdy hovoří o takzvaném útěku či odlivu mozků. K odlivu mozků, nebo také k odchodu lidského kapitálu, nejčastěji dochází v rozvojových a středně rozvinutých zemích. Rozvinutější, ekonomicky vyspělé státy jsou pak přirozeně cílem odcházejících kapacit. Avšak důvody nemusí být pouze ekonomického rázu. Mezi další faktory, které často hrají roli, patří politická situace nebo možnost profesionálního rozvoje v dané zemi.⁴⁵ Stejně tak motivem může být fakt, že pracovní trh v zemi původu není schopen absolventům vysokých škol a univerzit nabídnout odpovídající pracovní místa a příležitosti k seberealizaci.⁴⁶

Pro zemi původu může odchod vzdělaných lidí do zahraničí představovat výhody i nevýhody. Záleží na tom, o jaký druh odchodu se jedná, respektive na jak dlouhou dobu studování lidé zemi opouští. O nevýhodách můžeme hovořit, především pokud jde o dlouhodobou nebo trvalou emigraci (to je odliv mozků v pravém slova smyslu). V tomto případě jsou ztráty zřejmé.

⁴³ Viz např. <http://pewhispanic.org>, <http://www.migrationinformation.org>.

⁴⁴ ÖZDEN, Ç. *Brain Drain in Latin America*. OSN report, 2006.; ESQUIVEL LEYVA, M. *La Migración De Trabajadores Mexicanos A Estados Unidos De Norteamérica* [online] web AIJDTSSGC.

⁴⁵ PARIS, A. *Reverse Brain Drain*. 13. 03. 2009. [online] Policy Innovations.

⁴⁶ QUINN, M. A., RUBB, S. The Importance of Education-Occupation Matching in Migration Decisions. *Demography*, 2005, roč. 42, č. 1, s. 153-167.

Existují různé variace, ale většinou je vzdělávací systém spravován a v hlavní míře financován státem. Emigrace absolventů tak pro danou zemi znamená ztrátu investic do jejich vzdělání. Další neméně vážnou škodou je pak fiskální ztráta. Jednoduše řečeno to znamená, že lidé, kteří žijí a pracují v zahraničí, nepřispívají do státního rozpočtu. V tomto smyslu lze potom vytvořit úměru, že čím vyšší je vzdělání emigranta, tím větší ekonomickou ztrátu jeho odchod pro zemi představuje.⁴⁷ Závažné je také ovšem to, že tímto způsobem méně vyspělé státy přicházejí o vystudované odborníky, kteří jsou tolik potřební pro jejich úspěšný rozvoj.

Na druhou stranu může mít odchod lidských kapacit do ciziny i svá pozitiva, obzvláště pokud se jedná o krátkodobé pobyty. Navráťivší se migranti, kteří v zahraničí získali nové zkušenosti a poznatky, mohou totiž do své země přinést nové myšlenky a jiné úhly pohledu. Analogický je i přínos pro země, jež „mozky“ odcházející ze své domoviny přijímají. Profesor Lehmann z Mezinárodního institutu pro rozvoj managementu v tomto smyslu hovoří následovně:

„Odliv mozků tedy může být přínosný jak pro země, které talenty přijímají, tak i pro země, z nichž odborníci utíkají. Bude přínosný tehdy, když po odlivu přijde opět příliv. Většina lidí všude na světě dává přednost životu doma nebo návratům domů před trvalým exilem. Korejské kimči jednoduše nechutná v Los Angeles tak jako v Pusanu a indická placka čapati není tak dobrá v Manchesteru jako v Haidarábádu.“⁴⁸

Další pozitivum může spočívat v tom, že únik mozků vytváří ohromný tlak na země, které ztrácejí nejlepší ze svých lidí a nutí je učinit kroky ke zlepšení systému vlády, institucí a míry hospodářské a společenské svobody.⁴⁹

⁴⁷ GERSTNEROVÁ, A. *Mezinárodní migrace a rozvoj*. 19. 02. 2004 [online] Migraceonline.cz.

⁴⁸ LEHMANN, J-P. *Odliv mozků je prospěšný* 07. 11. 2002 [online] Project Syndicate.

⁴⁹ tamtéž.

1.3.2 Migrace do USA a vzdělání migrantů

Jmenované výhody a nevýhody, které s sebou přináší odchod vzdělaných lidí, platí bezesbýtku také pro Mexiko. Je třeba ale dodat, že migrace vystudovaných Mexičanů do USA není ovlivňována pouze ekonomickými faktory, podmínkami pracovního trhu či příležitostmi pro profesionální rozvoj. Spontánní pohyb vzdělaných kapacit v tomto případě, stejně jako mexickou migraci obecně, regulují americké přistěhovalecké zákony.

Jak je naznačeno v kapitole 1.1, nynější imigrační politika Spojených států je vůči Mexiku dosti restriktivní. Současná praxe je taková, že Mexičané potřebují pro vstup do USA víza, která je velmi obtížné získat. Proces, který je třeba absolvovat, je velice zdlouhavý a ve výsledku nejistý. To mnoho žadatelů od legální cesty do USA odradí. Součástí této byrokratické procedury je krom jiného vyplňování obsáhlého dotazníku, prokazování různých skutečností (výše platu apod.) a v mnoha případech i ústní pohovor na americké ambasádě. Další, pro mnoho uchazečů velkou komplikací představuje poplatek za žádost, který se v závislosti na typu víza v přepočtu pohybuje přibližně od 2500 do 7000 Kč. Nejlevnější je žádost o turistické vízum, nejdražší o podnikatelské, žádost o jedno z pracovních víz vyjde zhruba na 2700 Kč.⁵⁰

Obecně výhodnější pozici a větší šanci například pro získání pracovního víza mají žadatelé s vysokou školou, ale i ti musí počítat s úřednickou mašinérií a také s tím, že jejich mexický akademický titul nemusí být americkými úřady uznán.⁵¹

Když se podíváme na data o mexických imigrantech v USA z roku 2008, zjistíme, že bakalářské a vyšší vzdělání mělo 5,2 % přistěhovalců starších 25 let. To vzhledem k velikosti mexické populace ve Spojených státech představuje zhruba 480 000 lidí s vysokoškolským vzděláním, což Mexiko řadí za Indii, Filipínami a Čínou na čtvrté místo mezi zeměmi, které Ameriku zásobují vysoce kvalifikovanou pracovní silou.⁵²

⁵⁰ Visas de no inmigrante [online] Embajada de Estados Unidos en México.

⁵¹ QUINN, M. A., RUBB, S. The Importance of Education-Occupation Matching in Migration Decisions. *Demography*, 2005, roč. 42, č. 1, s. 156.

⁵² US in focus - Mexican Immigrants in the United States, březen 2010 [online] Migration Information Source.

1.4 El Colegio de la Frontera Norte⁵³

Jak už jsem v předchozím textu několikrát poznamenal, výzkum, jenž bude popsán v druhé části této práce, jsem realizoval v rámci výměnného pobytu na Colegio de la Frontera Norte. Předmětem zkoumání byli studenti tohoto institutu, konkrétně jejich představy a aspirace týkající se budoucího zaměstnání či uplatnění. Proto v této kapitole v rychlosti představím historii a současnost tohoto ústavu.

Colegio de la Frontera Norte, zkráceně *Colef*, je prestižní výzkumný a vzdělávací institut sídlící ve městě Tijuana. Jeho hlavní činností je výzkum a studium migrace, mexických hranic a mexicko-amerických vztahů, ale také formování nových generací výzkumníků v této oblasti. V souvislosti s migrací je bádání zaměřeno zejména na tyto okruhy: kultura, historie, práce a zaměstnanost, ekonomika, urbanismus, vývoj populace, životní prostředí, lidská práva a regionální rozvoj.

Obrázek 2: Lokace Tijuany/Colefu.

(výchozí mapka převzata z webu www.uknetguide.co.uk)

⁵³ Zdrojem informací pro tuto kapitolu jsou internetové stránky Colegia de la Frontera Norte (viz www.colef.mx) a vlastní zkušenosti získané při pobytu na tomto institutu.

Colef byl založen v roce 1982. Nejprve fungoval pod názvem Centro de Estudios Fronterizos del Norte de México (Cefnomex), později však své jméno zjednodušil na současné Colegio de la Frontera Norte. Díky rozsáhlé výzkumné a publikační činnosti se za téměř třicet let existence etabloval jako přední výzkumný institut jak v národním, tak mezinárodním měřítku. Jeho logo dnes můžeme spatřit na mnoha výzkumných a projektových zprávách, přebalech knih nebo vládních a mezinárodních dokumentech.

Kromě hlavního sídla v Tijuane⁵⁴ má Colef své pobočky podél celé severní hranice. Regionální ředitelství těchto terénních pracovišť se nacházejí v Monterrey a v Ciudad Juárez. Mimoto další drobná detašovaná pracoviště můžeme nalézt u jižní hranice a v hlavním městě. Pro studium migrace má tak Colef své pracovníky strategicky rozmístěné ve všech klíčových místech Mexika.

V současnosti badatelskou základnu Colegia tvoří více jak sto výzkumníků a blíže nespecifikovaný počet dalších pracovníků rozdělených do šesti výzkumných oddělení, jejichž badatelská činnost se dále člení do několika okruhů. Mezi ně patří urbanismus a životní prostředí, mezinárodní migrace, kultura, ekonomika, veřejná správa, zaměstnanost, proměny obyvatelstva či rozvoj průmyslu. V těchto oblastech Colef provádí své vlastní výzkumy, ale také spolupracuje na řadě projektů s dalšími institucemi. Z nich bych podtrhl hlavně projekty Encuesta sobre Migración en la Frontera Norte (EMIF NORTE) a Encuesta sobre Migración en la Frontera Sur (EMIF SUR), jejichž náplní je dlouhodobý monitoring a analýza migrace na severní a jižní hranici Mexika a sledování migračních toků.⁵⁵

Výuka studentů probíhá v hlavním sídle v Tijuane, některé přednášky a semináře jsou prostřednictvím videokonferencí také vedeny

⁵⁴ Toto město nebylo pro hlavní sídlo Colefu vybráno náhodně. Pro studium migrace a proměn Mexika je Tijuana naprosto ideální místo. Jedná se o nejméně frekventovanější hraniční přechod na světě, je tu situováno velké množství amerických továren a podniků, mnoho Mexičanů jezdí pracovat na druhou stranu do Spojených států amerických a mnoho Američanů zas naopak putuje do Mexika využívat výhod nízkých cen a levného pesu. Ve dvoumilionové metropoli se koncentrují migranti z celého Mexika, ale i dalších států Střední a Jižní Ameriky. Pro část z nich je Tijuana cílovou destinací, kde mají šanci najít zaměstnání v některé z mnoha mexických či amerických fabrik, jiné sem přivádí záměr dostat se dále na sever do země zaslíbené. Někteří míří do USA poprvé, ale také se jedná o přistěhovalce deportované z USA, kteří zde čekají na další příležitost k opětovnému překročení hranice (ať už legální, či ilegální cestou).

⁵⁵ Viz <http://www.colef.mx/emif>.

vyučujícími z Monterrey. Aktuálně je na Colefu realizováno pět magisterských oborů (regionální rozvoj, aplikovaná ekonomie, studium obyvatelstva, správa životního prostředí a kulturní studia) a doktorský studijní program *Společenské vědy se specializací na regionální studia*. Magisterské obory jsou dvouleté, doktorský je čtyřletý. Obory jsou otvírány jednou za dva roky, přičemž naposledy v loňském roce 2010 magisterské studium započalo přibližně sto studentů a do doktorského jich nastoupilo necelých třicet. Oba stupně mají akreditaci v Programu kvalitního vysokoškolského studia Národní rady pro vědu a techniku (*Conacyt*), což přináší výhody jak škole, tak studentům. Colef v rámci tohoto programu dostává peníze na realizaci výuky, studenti zas poměrně slušná stipendia, která jim zajišťují živobytí. Pro mnoho z nich jsou jediným zdrojem financí, protože náročné a intenzivní studium nedává příliš volného času pro případný přivýdělek.

Vedle výuky a výzkumné práce Colegio také pořádá nebo se podílí na mnoha konferencích a seminářích. Mezi častá témata patří lidská práva, násilí a narkobiznis, rozvoj měst či ilegální migrace. Velmi často jsou tyto akce živě přenášeny na internetových stránkách Colefu, díky čemuž mají zájemci ze všech koutů světa možnost se jich alespoň pasivně zúčastnit.

Na závěr nemohu opomenout zmínit to, že Colegio de la Frontera Norte dává také příležitosti zahraničním studentům a výzkumníkům. V rámci studentské mobility a dalších programů akademické výměny a vědecké spolupráce umožňuje vykonat odborné stáže či studijní a výzkumné pobyty. To byl také můj případ. Díky stipendiu mexického ministerstva zahraničí⁵⁶ jsem měl možnost na Colefu realizovat studijní výzkumný pobyt, jehož výsledkem je i tato práce. Kromě mě byli v druhé polovině roku 2010 na Colegiu ještě další dva stipendisté z Evropy (tuším,

⁵⁶ Jednalo se o program akademické výměny, který funguje na základě bilaterální dohody mezi Mexikem a Českou republikou. Základní informace českým zájemcům poskytuje Akademická informační agentura Domu zahraničních služeb Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (AIA). AIA také zprostředkovává podání žádosti, ale možnost studijního či výzkumného pobytu si s mexickými školami musí každý vyřídit sám. Vůbec nejtěžší je získat akceptační dopis od nějaké univerzity či vzdělávacího institutu. Komunikace s mexickými institucemi je všeobecně dost komplikovaná. Ztěžuje jí hlavně přebujelá byrokracie a také fakt, že mnoho z oficiálních telefonních čísel či e-mailových adres prostě nefunguje nebo na ně nikdo nereaguje (Colef se v tomto smyslu ukázal být zářnou výjimkou.) Celý proces, který zahrnoval komunikaci s mexickými školami, přijímací řízení a složité vyjednávání s mexickým ministerstvem zahraničí, v mém případě trval takřka rok a půl.

že pod programem Erasmus Mundus). Zahraniční zájemci ale také mohou na Colefu realizovat plnohodnotné magisterské či doktorské studium, pokud úspěšně projdou přijímacím řízením a získají stipendium Conacyt. V současnosti takto na institutu studuje několik posluchačů ze středo a jihoamerických zemí, v doktorském programu je také jeden student z Rakouska.

Fotografie 4,5: Colegio de la Frontera Norte.

2 Empirická část - výzkum

V této části diplomové práce popíšu metodologii a samotný průběh výzkumu. Podrobně se budu věnovat analýze rozhovorů a představím závěry, ke kterým jsem dospěl.

2.1 Předmět a cíle výzkumu

Ve výzkumu jsem se zaměřil na to, jaké představy mají o svém budoucím povolání studenti magisterského oboru *regionální rozvoj* na Colegio de la Frontera Norte. Cílem výzkumu bylo zjistit, jestli tito studenti spatřují budoucí zaměstnání a uplatnění ve své domovině, nebo zda po studiích plánují odejít a hledat práci v zahraničí (v případě Mexika se nabízí především jeho severní soused Spojené státy americké.) Záměrem bylo tedy poznat jejich pracovní aspirace a odkrýt motivy, které za nimi stojí.

2.1.1 Přehled dosavadních poznatků

Při hledání předchozích studií na téma *pracovní aspirace mexických vysokoškoláků s ohledem na potenciální migraci* jsem příliš úspěchů neměl, zřejmě protože se jedná o tak specifické a konkrétní zadání. Ve svém projektu jsem tedy vycházel z informací, které mají alespoň dílčí souvislost s mým výzkumným záměrem.

Určitá východiska týkající se mexické migrace mi poskytl mexicko-americký Mexican Migration Project, na kterém spolupracují univerzity z Princetonu a Guadalajary⁵⁷, a také internetové stránky Pew Hispanic Center, které se věnují monitoringu latinskoamerické populace v USA.⁵⁸ Dobrým zdrojem statistických informací jsou také stránky amerického Úřadu pro sčítání lidu (U.S. Census Bureau) a mexického Národního institutu pro statistiku, geografii a informatiku (INEGI).⁵⁹

Když jsem hlouběji pátral po pracích, jež by se věnovaly pracovním aspiracím mexických studentů, narazil jsem na dva výzkumy, které se okrajově dotýkaly mého tématu. Oba byly realizovány v roce 2009 pod

⁵⁷ Viz <http://mmp.opr.princeton.edu> (Projekt sleduje sociální a ekonomické aspekty mexické migrace do USA, je zaměřen hlavně na tradiční mexické migrační regiony.)

⁵⁸ Viz <http://pewhispanic.org> (Jedná se o projekt organizace Pew Research Center.)

⁵⁹ Viz <http://www.census.gov> a <http://www.inegi.org.mx>.

vedením doktorek Evelyn Diez-Martínez a Azucena Ochoa z Universidad Autónoma de Querétaro. Ani jeden z nich však nebyl zaměřen na vysokoškoláky. První z nich, uveřejněný v časopise *Revista Mexicana de Orientación Educativa*, se kvalitativním způsobem zabýval pracovními aspiracemi adolescentů.⁶⁰ Druhý výzkum byl integrovaný a z perspektivy vzdělávací psychologie cílil na prakticky stejně starou mládež, na studenty středních škol.⁶¹ Oba projekty zjišťovaly, jakou práci by chtěli dospívající v budoucnu dělat a z jakých zdrojů získávají podněty a informace týkající se zaměstnání. Po tom, kde (respektive v jaké zemi) mládež vidí svou budoucnost, nejspíš vzhledem k věku zkoumané skupiny, nepátraly. Celkem se dalo očekávat, že hlavním zdrojem informací ohledně práce jsou pro adolescenty rodina, škola a televize, ale zaznamenání hodným zjištěním bylo, že se stoupajícím věkem studentů ztrácí role rodičů na důležitosti.

S mým výzkumem má také souvislost problematika odlivu mozků a s ní spjaté téma studentských mobilit. V tomto směru je obsáhlým pramenem informací z oblasti Střední a Jižní Ameriky sborník vydaný v roce 2009 Výzkumným centrem mexického Národního polytechnického institutu s názvem *Fuga de cerebros, movilidad académica y redes científicas. Perspectivas latinoamericanas*.⁶² Jednou z jeho editorů je Sylvie Didou Aupetit, která o tři roky dříve vydala v americkém časopise *Globalisation, Societies and Education* rovněž zajímavý článek *The brain drain in Mexico - a subject for research...or agenda?*, ve kterém analyzuje podmínky, které mají studenti a vědci v Mexiku. Ve své práci například poukazuje na markantní nepoměr velkého množství mexický vysokoškoláků v zahraničí vůči malému počtu cizích studentů na mexických školách, čímž opakovaně naráží na neatraktivitu Mexika pro zahraniční akademiky.⁶³

⁶⁰ DIEZ-MARTÍNEZ, E., OCHOA, A. Las Aspiraciones Ocupacionales en Adolescentes Mexicanos. *Revista Mexicana de Orientación Educativa*; 2009, roč. 6, číslo 17, s. 25-32.

⁶¹ DIEZ-MARTÍNEZ, E., OCHOA, A. Las aspiraciones ocupacionales en el bachillerato. Una mirada desde la Psicología Educativa. *Perfiles educativos*. 2009, roč. 31, č. 125, s 38-61.

⁶² DIDOU AUPETIT, S., GÉRARD E. (ed.). *Fuga de cerebros, movilidad académica y redes científicas. Perspectivas latinoamericanas*. Distrito Federal: Cinvestav, 2009.

⁶³ Této problematice se také věnuje kniha z roku 2004 *La migración de talentos en México*, kterou jsem však neměl možnost prostudovat osobně. [CASTAÑOS-LOMNITZ, H. (ed.). *La migración de talentos en México*. Mexico City: IIEC-UNAM, 2004. Recenze dostupná na <http://www.journals.unam.mx/index.php/pde/article/view/7547/7036>]

Do jakých destinací za vzděláním odchází mexičtí studenti, rozebírá María Félix ve své eseji *Los flujos migratorios de estudiantes mexicanos de posgrado hacia el extranjero*.⁶⁴ V textu pracuje s mnoha statistikami a analyzuje obecné trendy studentské mobility v globalizovaném světě. Dokládá, že tři hlavní cílové země mexických vysokoškoláků jsou Spojené státy, Velká Británie a Španělsko, přičemž dochází k závěru, že přestože hovoříme o globalizaci, co se týče mezinárodní vědecké a vzdělávací spolupráce, tvoří severní země (USA, Kanada, Evropa) a jižní země (Mexiko atd.) dva oddělené regiony.

Téma studentské mobility propojují s problematikou odchodu kvalifikovaných odborníků Jaime Martuscelli a Carlos Martínez Leyva ve svém článku *La migración del talento en México* z roku 2007, v němž sledují demografické, technické a ekonomické důvody odlivu mozků.⁶⁵ V závěru jmenované stati formulují myšlenku, že vedle ekonomických a dalších obecných důvodů je výrazným determinantem pracovní emigrace vzdělaných kapacit také jejich předchozí zahraniční akademická zkušenost. V souvislosti s tímto předpokladem se zamýšlejí nad tím, jak zpět do země přitáhnout mexické specialisty a mít zisk z jejich zkušeností a vědomostí. Jinými slovy, jak odliv mozků (brain drain) obrátit na příliv (brain gain) či na jejich směnu (brain exchange).

Pokud jde o studenty přírodovědných oborů, uvedený názor, že studijní zkušenost ze zahraničí je pro mexické vysokoškoláky jedním z impulzů pro odchod ze země, potvrdily Veronika Sieglin a María Zúñiga ve svém výzkumu realizovaném na univerzitě v Monterrey.⁶⁶ V rámci případové studie se zaměřily na 78 studentů, kteří byli na výměnném pobytu na některé z německých univerzit, a na jejich pracovní plány v souvislosti s migrací. Respondenti vyplňovali dotazníky a s některými z nich byly vedeny i hloubkové rozhovory. Ve výsledku se ukázalo, že 96 % (75 ze 78) dotazovaných studentů má v záměru odejít za prací do zahraničí (do EU, USA nebo Kanady).

⁶⁴ FÉLIX, M. C. (2003) Los flujos migratorios de estudiantes mexicanos de postgrado hacia el extranjero. *Revista de la educación superior*, 2003, roč. 32, č. 125, s. 69–85.

⁶⁵ MARTUSCELLI, J., MERTÍNEZ LEYVA, C. La migración del talento en México. *Universidades*, 2007, roč. 57, č. 35, s. 3-14.

⁶⁶ SIEGLIN, V., ZÚÑIGA, M. Brain drain en México: Estudio de caso sobre expectativas de trabajo y disposición hacia la migración laboral en estudiantes de Ingeniería y Ciencias Naturales. *Perfiles Educativos*, 2010, roč. 32, č. 128, s. 55-79.

Bohužel jsem nenarazil na žádný podobný výzkum nebo teoretickou studii, která by se zabývala pracovními aspiracemi a migrací mexických studentů humanitních a sociálních oborů. Proto jsem s mým projektem vstupoval takřka do neznámého prostředí.

2.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka zněla takto:

V jaké zemi studenti generace 2010-2012 magisterského oboru *regionálního rozvoje* na Colegio de la Frontera Norte plánují v budoucnu žít a pracovat a jaké motivy a další faktory ovlivňují jejich rozhodování?

Díličí výzkumné otázky byly následující:

- 1) Kde plánují studenti v budoucnu (žít a) pracovat, ve své vlasti nebo ve Spojených Státech?
- 2) Má rodina nějaký vliv na jejich rozhodování?
- 3) Ovlivňuje jejich rozhodnutí obor, který studují? Jak?

Na základě těchto otázek jsem následně vytvořil otázky pracovní:

ad 1) Plánují-li odejít za prací do zahraničí, jak dlouhou dobu tam mají v úmyslu zůstat?

Jaké jsou motivy pro to zůstat nebo odejít z Mexika?

Jaké výhody a nevýhody pro ně představuje práce v Mexiku/v USA?

Jaké další věci hrají roli při volbě destinace budoucího zaměstnání?

ad 2) Má na jejich rozhodování vliv osobní zkušenost někoho z rodiny s pobytem v USA?

Co se týče lokality budoucího zaměstnání, je pro studenty důležitý názor jejich rodičů?

Má větší vliv názor rodičů s vysokoškolským vzděláním?

ad 3) Proč si studenti zvolili Colef pro svá studia?

Plánují v budoucnu dělat něco v souvislosti se svým studiem?

2.3 Metody, techniky a etická stránka výzkumu⁶⁷

V následujících kapitolách objasním metody a techniky sběru a zpracování dat a charakteristiku zkoumané skupiny. Také rozeberu etickou stránku výzkumu a přiblížím, jak probíhalo vlastní získávání informací.

2.3.1 Metodologie výzkumu

Hledání odpovědi na hlavní výzkumnou otázku si vyžádalo kvalitativní přístup, projekt jsem tedy pojal jako kombinaci případové studie a etnografického výzkumu, přičemž jsem data získával prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů a zúčastněného pozorování.

Je známo, že analýzu dat nelze v kvalitativním výzkumu od jejich sběru fakticky oddělit, protože ta je imanentní součástí celého výzkumného procesu. V tomto smyslu Hendl poukazuje na to, že například Robert Stake z Illinoiské univerzity považuje za její součást už první poznávání výzkumního terénu.⁶⁸ Nejinak tomu bylo i v mém případě.

Aby se zpracovávání poznatků nezvrhlo v neorganizované rozebírání a skládání informací, bylo nutné si stanovit, jakým způsobem budu získaná data zpracovávat. Po prvotním seznámení se s prostředím a zkoumanou skupinou jsem postupně došel k názoru, že pro analýzu bude nejvhodnější použít metodu analytické indukce, kterou v 30. letech 20. století navrhl Florian Znaniecky. Jejím cílem je nalezení univerzálních a kauzálních vztahů, na základě kterých je možné vytvořit teorii, kterou je poté možné vztáhnout na celý zkoumaný případ (v mém výzkumu na celou vybranou skupinu studentů).⁶⁹

Zaměřil jsem se tudíž na nalezení univerzálních a kauzálních vztahů ve výpovědích členů zkoumané skupiny týkajících se plánů do budoucna a pracovních aspirací. To spočívalo v tom, že jsem hledal témata, která hrají roli v procesu rozhodování studentů o tom, kde budou v budoucnu

⁶⁷ Hlavní metodologickou oporou mi při realizaci výzkumu byla kniha Jana Hendla *Kvalitativní výzkum : základní teorie, metody a aplikace*.

⁶⁸ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum : základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 226.

⁶⁹ tamtéž s. 236/237.

pracovat, a snažil jsem se zjistit, jak jednotlivé nalezené faktory jejich plánování ovlivňují.

Výzkum jsem realizoval v Mexiku, což pro mne představovalo naprosto cizí neznámé prostředí. K dispozici jsem neměl ani žádná konkrétní relevantní teoretická východiska, protože jsem na odborné práce týkající se přímo pracovních aspirací a potenciální migrace mexických studentů humanitních a společenských oborů nenarazil.

Za takových okolností podle Hendla americký výzkumník Robert K. Yin doporučuje hledat množinu témat, jež mají vztah k výzkumné otázce a které adekvátně pokryjí celý případ.⁷⁰

Původně jsem se domníval, že bych mohl prvotní rámcovou představu o relevantních tématech týkajících se budoucích aspirací studentů získat pomocí zúčastněného pozorování. (V tom spočívala etnografická rovina výzkumu.) Mým cílem bylo poznat chování a kulturu vybrané skupiny mexických studentů a zjistit, jaká témata mají vztah k jejich budoucím plánům a jak jsou tato témata promítnuta do každodenního života a interakcí. Tento záměr se ale nevyplnil, protože studenti svoji činnost i hovory orientovali výhradně na školu a studium, takže jiná témata nebylo možné vysledovat.⁷¹ Proto jsem čím dál víc svou pozornost směřoval k technice, která by poskytla podstatná a použitelná data. Tou byly polostrukturované rozhovory.

Ukázalo se, že více se věnovat rozhovorům byl dobrý nápad, protože oproti pozorování přinesly jasné a podstatné informace, na jejichž základě už bylo možné odhalit určité kauzality a vytvořit dílčí a nakonec finální hypotézy o budoucím směřování studentů.

2.3.2 Techniky sběru a zpracování dat, volba zkoumaného vzorku

Jak jsem výše uvedl, první technikou sběru informací vypůjčenou z etnografie bylo zúčastněné pozorování. Upřesníme-li si pojmosloví, jednalo se, lépe řečeno, o pokus o jakousi mikroetnografii, protože

⁷⁰ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum : základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. s. 234.

⁷¹ K tomu jak pozorování probíhalo se ještě vrátím v kapitole 2.3.5.

objektem pozorování byla malá, jasně vymezená skupina - kruh studentů regionálního rozvoje. Mým záměrem bylo fungovat jako jejich spolužák, společně s nimi navštěvovat přednášky, při výuce i mimo ni sledovat každodenní dění a na základě zúčastněného pozorování najít témata dotýkající se jejich pracovních aspirací.

S postupem času však vyšlo najevo, že pro můj výzkum není tato metoda úplně nejvhodnější. Jako komplikace se ukázala skutečnost, že objektem zkoumání byli studenti v prvním semestru studia. Ve středu jejich zájmu byla škola, takže o budoucnosti, natož o budoucí práci, spontánně nehovořili. Mnohem přínosnější technikou, jak získat kýžené informace, tak byly polostrukturované rozhovory.

Těm předcházelo vytvoření sady otázek, které tvořily rámcovou osu rozhovorů. Sada obsahovala dotazy, které korespondovaly s výzkumnými a pracovními otázkami, ale také demografické dotazy, jejichž účelem bylo odhalit případné demografické souvislosti a vlivy na rozhodování studentů. (Viz přílohu 1)

Rozhovory jsem nahrával na diktafon a následně přepisoval do písemné podoby. Výsledné texty jsem poté pro snazší analýzu transformoval do tabulek a ty pak dále podrobil podrobnějšímu rozboru. V rozhovorech a tabulkách jsem hledal univerzální a kauzální vztahy, na jejichž základě jsem potom mohl vytvořit obecné shrnutí toho, jaké pracovní aspirace mají respondenti ze zkoumané skupiny. Na základě výsledných informací jsem poté vypracoval obecný profil studenta studujícího regionální rozvoj na Colegio de la Frontera Norte.

Volba zkoumaného vzorku se odvíjela od mého úmyslu zaměřit se na pracovní aspirace a potenciální migraci studentů, kteří se migrací sami zabývají. Výběr byl tedy záměrný a teoretický. Cílovou populaci tvořil zmiňovaný kruh studentů regionálního rozvoje. Objektem zúčastněného pozorování byli všichni, rozhovory jsem nakonec realizoval s polovinou. Při volbě respondentů pro rozhovory jsem zkombinoval záměrný a náhodný výběr. Tento proces a bližší charakteristika zkoumané skupiny detailněji popíšu v další kapitole.

2.3.3 Charakteristika zkoumané skupiny

Objektem výzkumu byla skupina studentů magisterského oboru *regionální rozvoj* na tijuanském institutu Colef. V mém původním plánu bylo zkoumat studenty v posledním semestru, kteří by stáli před závěrečnými zkouškami a ukončením svého studia. Ti by byli pro můj výzkumný záměr ideální. Nejenže by měli spoustu čerstvých znalostí z oblasti migrace, ale také by se jich bezprostředně týkaly otázky uplatnění a budoucího zaměstnání. V souladu s tímto plánem jsem měl podle všech dohod a mého harmonogramu odjet do Tijuany v březnu 2010 (studenti vykonávají závěrečné zkoušky v letních měsících). Bohužel s mexickými institucemi není vždy snadná komunikace. Mexické ministerstvo zahraničí, v rámci jehož kompetence probíhá program akademické výměny, kterého jsem se účastnil, chtělo z nevysvětlených důvodů na poslední chvíli zrušit většinu již vyjednaných stipendií. To byl naneštěstí i můj případ. Nenechal jsem se ale odradit a po delším vyjednávání se mi podařilo situaci zvrátit, doba mého pobytu však byla zkrácena na polovinu. Výzkum tak nakonec proběhl v období srpen – prosinec 2010, což znemožnilo vykonat jej na studentech v posledním semestru. Zkoumanou skupinou se tedy stali studenti nové *generace* 2010 – 2012 (takto dvouleté turnusy magisterských oborů na Colefu nazývají). Zpočátku jsem se domníval, že to bude pro můj výzkumný záměr komplikace, nasvědčovalo tomu i prvotní pozorování, nakonec se ale ukázalo, že i tito studenti mají poměrně jasnou, nebo alespoň rámcovou, představu o tom, kde by chtěli pracovat a uplatnit své znalosti.

Studenti tvořící zkoumaný kruh pocházeli z různých částí Mexika, pestrá také byla jejich předchozí kariéra. Jednalo se o absolventy mnoha bakalářských oborů⁷² (jmenovitě třeba vzdělávání dospělých, ekonomie, komunální rozvoj, sociologie, mezinárodní obchod, psychologie, politologie, právo, filozofie, sociální antropologie ale také například i architektura). Skupinu tvořilo šestnáct mužů a devět žen od 23 do 35 let. Společné měli to, že jsou Mexičané a že si pro své studium vybrali magisterský obor *regionální rozvoj* na institutu Colef.

⁷² Fáze studia ekvivalentní s naším bakalářským stupněm se v Mexiku nazývá *licenciatura*. (Pozor, aby nedošlo k případnému nedorozumění. Například ve Španělsku se *licenciatura* rovná magisterskému studiu. To se v Mexiku označuje jako *maestría*.)

Fotografie 6: Magisterský obor regionální rozvoj - generace 2010–2012.

Objektem zúčastněného pozorování byla celá skupina 25 studentů, polostrukturované rozhovory jsem provedl s třinácti respondenty. Jak už jsem poznamenal, při volbě respondentů pro rozhovory jsem zkombinoval záměrný a náhodný výběr. Záměrný byl v tom smyslu, že jsem chtěl mít ve vzorku přibližně stejný počet mužů a žen, abych mohl odhalit a porovnat případný vliv pohlaví na plánování budoucnosti. (Ten se nakonec neobjevil.) V první fázi tohoto výběru jsem proto studenty rozdělil na muže a ženy a poté jsem z těchto dvou skupin střídavě losoval účastníky rozhovorů. První interview jsem tak udělal s mužem, druhé s ženou, třetí opět s mužem, čtvrté s ženou atd. Dotazování jsem ukončil, když došlo k teoretické saturaci. Jinými slovy, když už další rozhovory nepřinášely nové informace. Nakonec jsem uskutečnil třináct interview se sedmi muži a šesti ženami. (K teoretické saturaci došlo ve skutečnosti mnohem dříve, poslední rozhovory jsem dělal hlavně pro potvrzení.)

Předem předznamenám, že z rozhovorů vyšlo najevo, že ani věk ani pohlaví studentů nemají výrazný vliv na jejich plánování budoucnosti a pracovní aspirace. Další výsledky podrobně popíšu v kapitolách 2.4 a 2.5.

2.3.4 Etika výzkumu

Každý společenský výzkum má svůj etický rozměr, nejinak tomu bylo v mém případě. Abych bezezbytku dodržel etickou bezúhonnost, postupoval jsem cestou absolutní transparentnosti. Proto jsem zkoumané studenty o účelu mého pobytu na Colegio de la Frontera Norte informoval hned při prvním setkání. To bylo velice důležité, neboť jsem na institut nastoupil společně s nimi a do velké míry jsem fungoval jako jejich spolužák a člen skupiny, zároveň však byli tito studenti předmětem mého bádání. Z tohoto důvodu jsem je seznámil s tématem mého výzkumu a prozradil jim, že jsou předmětem mého pozorování a že s některými z nich provedu rozhovory zaměřené na jejich pracovní budoucnost. Mé pozorování tedy bylo zúčastněné, ale také zjevné. Stejně tak rozhovory probíhaly zcela otevřeně. Každému předcházel slovní úvod (viz. přílohu 1), ve kterém jsem respondenty ujistil, že vše, co řeknou, bude naprosto důvěrné a anonymní a že získané informace budou sloužit jen pro účely mého projektu. Všichni oslovení studenti s rozhovorem souhlasili a také dali svolení k jeho nahrávání na diktafon.

Jména respondentů nebyla v rozhovorech dotazována, ale protože se jedná o malou a jasně specifikovanou skupinu, jejich identita by mohla být lehce odhalena podle určitých odpovědí a demografických údajů. S některými studenty jsem si spontánně bez ohledu na výzkum vybudoval přátelské důvěrné vztahy, takže mnoho z nich hovořilo naprosto otevřeně dokonce i o soukromých a ošemetných záležitostech. Krom jiného například o rodinných příslušnících, kteří v současnosti pobývají nelegálně na území Spojených států. Proto, aby bylo zachováno soukromí a bezpečí studentů a jejich příbuzných, v této práci nezveřejňuji ani přepisy rozhovorů ani jednotlivé analytické tabulky, do nichž jsem rozhovory převedl. Dle mého názoru jsou předložené souhrnné informace postačující na to, aby každý čtenář porozuměl tomu, jak jsem došel ke svým závěrům.

2.3.5 Sběr dat a průběh výzkumu

Před samotným zahájením praktické výzkumné činnosti bylo nezbytné poznat prostředí Colefu a navázat první vztahy s jeho studenty. V této fázi mi velice pomohlo, že Colegio každé dva roky pořádá pro nově příchozí úvodní přípravný kurz. Tento kurz trvá tři týdny a je ideálním způsobem, jak se seznámit se studenty, vyučujícími a výzkumníky, kteří na institutu působí. V jeho průběhu se kromě vstupních seminářů *psaní odborných prací, angličtiny, statistiky a matematiky* konají prezentace všech výzkumných oddělení a jejich projektů, takže po skončení kurzu má každý účastník ucelené povědomí o fungování a působení Colegia. To mi výrazně ulehčilo adaptační proces a navazování prvotních kontaktů se zkoumanou skupinou.

Zkoumanou skupinu jsem si vybral už při přípravě projektu ještě v České republice. Po prostudování obsahu výuky všech magisterských oborů realizovaných na Colegiu jsem usoudil, že mému záměru nejvíce vyhovují studenti regionálního rozvoje. V rámci studia se věnují migraci, jejím podobám a projevům a také se učí, jak se s tímto fenoménem může mexická společnost vyrovnávat a reagovat na něj, ať už na lokální či národní úrovni. Ostatní obory na Colefu se migraci rovněž věnují, ale z více specifického úhlu pohledu. Například se zřetelem na kulturu, ekonomiku či ekologii. Záběr *regionálního rozvoje* se jevil jako nejholističtější, a proto jsem zvolil tyto studenty.

S pozorováním jsem začal od prvních dnů, hned poté, co jsem se aklimatizoval v novém prostředí. Mým plánem bylo sledovat vybranou skupinu studentů během výuky i ve volném čase a zaznamenávat si jejich výpovědi týkající se práce, plánů do budoucnosti či názorů na Spojené státy. Cílem bylo poznat, jak uvažují o své budoucnosti, co jsou jejich priority a jak nahlíží na USA. To se však podařilo jen do malé míry.

Společně se studenty jsem navštěvoval některé přednášky a semináře, například *Teorie regionálního rozvoje* nebo *Teorie institucí*, v jejichž průběhu jsem měl možnost účastnit se mnoha diskusí. Na lokální i globální úrovni se probírala ekonomická, politická a společenská témata a problematika regionálního rozvoje z různých úhlů pohledu. Bylo velice zajímavé poslouchat názory mých „spolužáků“, protože jakožto absolventi

rozdílných bakalářských oborů nazírali problémy z mnoha odlišných perspektiv, avšak dost často se hovořilo o věcech, které neměly přímou souvislost s mým výzkumným záměrem. Proto jsem během seminářů mnoho relevantních dat nezískal.

Příliš nosné nebylo ani pozorování mimo vyučování. Pro studenty, jako pro nováčky v prvním semestru, byla i ve volném čase na prvním místě škola. Výuka na Colefu je totiž velmi náročná a vyžaduje si průběžnou přípravu a „totální“ nasazení, takže alfou a omegou života studentů a i hlavním tématem jejich hovorů byla četba, plnění úkolů a intenzivní studium.

Ani v hodinách ani ve volném čase studenti o věcech, na které jsem se zaměřoval, moc nehovořili. Spontánně mezi sebou neřešili ani plány do budoucnosti, takže můj terénní zápisník, do kterého jsem zaznamenával témata vztahující se k pracovním plánům, zůstal téměř prázdný. Dalo by se říci, že studenti žili výhradně přítomností, tedy školou a studijními povinnostmi. Z jejich názorů a chování šlo alespoň částečně vyzorovat, jak vnímají Spojené státy.

Ty chápou jako bohatšího souseda a jakýsi vzor pro Mexiko, alespoň co se hospodářství, školství či státní správy týče. USA pro ně ale také představují i zemi s přehnaně restriktivní migrační politikou, která se nadřazuje nad ostatní a ve které jsou Mexičané pojmáni jako občané druhé kategorie. Tento vztah by se dal nazvat ambivalentním. (Stejný pocit jsem měl z celé mexické společnosti. Působilo to na mne tak, že v této zemi jsou Spojené státy a jejich kultura adorované i zatracované zároveň.)

Zajímavé zjištění pro mne bylo, že Američané jsou, i když se o nich hovoří v kladném smyslu, nazýváni do určité míry pejorativním výrazem *gringos*, a to občas i během přednášek samotnými lektory.⁷³

⁷³ Výrazu *gringo* se podle mého názoru hojně užívá, krom jiného, také z toho důvodu, že se jedná asi o nejstručnější pojmenování občana USA. Oficiální výraz *estadounidense* odvozený od mexického názvu pro Spojené státy (*Estados Unidos*) je mnohem komplikovanější a zdlouhavější. Dále se pro označení příslušníků Spojených států amerických používá termínů *americano* či *norteamericano*, ale najdou se i tací, kteří mají s tímto pojmenováním problém, protože z geografického hlediska jsou v prvním případě *americanos* všichni lidé pocházející z obou Amerik a v druhém zas do Severní Ameriky patří i Kanada. V kontextu je ale každému jasné, o kom je řeč a označení jsou správná i z jazykové stránky. Ostatně, i já v textu pro zjednodušení používám pro pojmenování občanů USA výraz Američané.

Jelikož zúčastněné pozorování nepřineslo, krom obecného obrazu Spojených států, mnoho podstatných informací, zaměřil jsem svou pozornost více na vedení rozhovorů. To se ukázalo jako dobrý krok. Nejenže se více konkretizovaly názory na USA, během rozhovorů také vyšlo najevo, že studenti mají, ač tomu pozorování nenasvědčovalo, poměrně jasnou či rámcovou představu o tom, co a kde by chtěli v budoucnu dělat. Také se ukázalo, co má, respektive nemá, na jejich plány vliv.

Před samotnými rozhovory jsem si dopředu připravil už zmiňovanou sadu otázek, jež představovala osnovu, díky které bylo mnohem snazší držet linii konverzace a vhodné řazení otázek. Otázek a podotázek bylo okolo dvaceti, přičemž v průběhu dialogu jsem je operativně doplňoval o další upřesňující dotazy. Před každým rozhovorem jsem respondentům přečetl úvod, ve kterém jsem jim vysvětlil, proč s nimi interview provádím a co je jeho účelem. Také jsem je ujistil, že všechny sdělené informace budou důvěrné a anonymní a že slouží jen pro můj výzkum.

Protože španělštinu neovládám naprosto dokonale, součástí úvodu byla i žádost, aby studenti mluvili pokud možno pomalu a zřetelně. Toto přání však nebylo k mé smůle vždy naplněno. Respondenti většinou opravdu začali zvolna, ale někteří z nich během rozhovoru, jak se uvolňovali a ztráceli předchozí nesmělost, na můj požadavek zapomínali a postupně rychlost řeči stupňovali. V několika málo případech jsem tak musel chtít nechtě plamenné monology mírnit a znovu prosit o pomalejší kadenci slov. Bylo to takové dilema, zda upřednostnit spontaneitu projevu nebo jeho srozumitelnost. Ve většině případů jsem do výpovědi nezasahoval, protože jsem věděl, že si je budu moci znovu přehrát ze záznamu, ale v některých situacích nebylo zkrátka zbylí. Španělština je totiž jazyk, který má, přinejmenším z mého pohledu, sklon k rychlému a jednodušému toku řeči. To ani tak nemusí vadit při přímé rozmluvě, protože člověk dokáže mnoho věcí odvodit z kontextu, horší už je ale přepisování a analýza takovýchto rozhovorů. I v mém případě z tohoto důvodu bylo zpracování některých záznamů značně zdlouhavé a namáhavé.

K nahrávání rozhovorů jsem použil běžný digitální diktafon. Vedle toho jsem si také v jejich průběhu dělal drobné písemné poznámky, které sloužily hlavně jako podklad pro další a doplňující otázky. Původně jsem

předpokládal, že každé interview bude dlouhé třicet až šedesát minut, ale nakonec žádné z nich netrvalo déle než půl hodiny. Obvyklá délka byla okolo dvaceti minut. Celkově jsem uskutečnil, jak už jsem uvedl, třináct rozhovorů se sedmi muži a šesti ženami. S dotazováním jsem skončil, když už další respondenti nepřinášeli nové informace.

Všechny získané rozhovory jsem převedl do písemné podoby. Upřímně mohu říci, že tato fáze si vyžádala snad nejvíce času a úsilí. Každý, kdo tuto práci někdy dělal, mi dá jistě zapravdu, že se jedná o náročnou a mnohdy zdlouhavou činnost, přestože v dnešní době máme tu výhodu, že si můžeme digitální nahrávky snadno zpomalit či všelijak upravit. V mém případě byla transkripce ještě o to složitější, že se jednalo o rozhovory v cizím jazyce a že mluvčí často hovořili velmi rychle.

Tato skutečnost by mohla mít za následek posun významů či jiná nedorozumění. Tomu jsem se ale snažil maximálně vyvarovat a předejít tím, že jsem přepisům věnoval opravdu mnoho času a veliké soustředění. Navíc jsem měl (a párkrát využil) tu možnost se respondentů na případné nejasnosti zpětně doptat.

Po přepisu následovalo další zpracování dat. Bylo by značně komplikované a neuspořádané dělat finální analýzu textů v jejich plné délce, proto jsem záznamy po prvotním rozboru dále přetransformoval do přehledných tabulek. Jejich struktura se do určité míry odvíjela od struktury rozhovorů, avšak v průběhu analytického procesu byla pozměňována. V poslední fázi dostaly všechny tabulky jednotnou formu, která do určité míry vyplývala z výzkumných otázek, ale hlavní podobu určily informace a témata vyplývající z rozhovorů.

Data organizovaná v tabulkách byla připravena pro konečnou analýzu. Po jejich opakovaném prostudování se znovu potvrdilo, co už se ukazovalo během rozhovorů, a to, že výpovědi jednotlivých respondentů jsou si v základních otázkách v mnohém podobné. Proto jsem se rozhodl udělat jakousi syntézu jednotlivých případů a na základě analytické indukce vytvořit obecný profil člena zkoumané skupiny. V závěru jsem potom také mohl díky získaným informacím vypracovat schéma procesu plánování pracovní budoucnosti a schéma znázorňující kariéru studentů regionálního rozvoje studujících na Colefu.

2.4 Zpracování a analýza dat

Několikrát jsem již poznamenal, že zúčastněné pozorování pro můj výzkumný záměr nepřineslo mnoho relevantních poznatků, proto jsem při analýze pracoval především s daty, která vzešla z polostrukturovaných rozhovorů. Informace z pozorování tvořily spíše kontext výpovědí získaných při dotazování.

Jak jsem uvedl v předchozí kapitole, analýza velkého počtu textů o několika desítkách stran by byla značně komplikovaná, proto jsem výsledky rozhovorů převedl do jednotlivých tabulek. Tyto tabulky měly zpočátku jednotnou modelovou formu odvozenou z výzkumných otázek a od sady otázek pro rozhovor, ale konečná podoba vznikla *in vivo* při rozboru přepsaných rozhovorů. Finální tabulka vypadala následovně:

Tabulka 4: Podoba analytické tabulky.

1	pohlaví	
2	věk	
3	lokalita původu	
4	úroveň vzdělání rodičů	
5	co chce dělat po skončení mgr. studia	
6	bude v budoucnu dělat něco v souvislosti se studiem	
	konkrétně	
7	kde chtějí pracovat	
8	případné důvody pro zahraničí	
9	délka případného pobytu v zahraničí	
10	proč Mexiko (USA/zahraníčí)	
11	život a práce v Mexiku	výhody x nevýhody
12	život a práce v USA (zahraníčí)	výhody x nevýhody
13	jaké faktory ovlivňují plánování	
14	rodina, vliv názoru rodiny	
15	rodinná zkušenost se Spojenými státy	
16	subjektivní hodnocení úrovně anglického jazyka	
17	osobní zkušenost se Spojenými státy	
18	názor na obtížnost získání víza do USA	

Tabulka se skládá z osmnácti částí. Jednotlivé oddíly se věnují tématům probíraných v rozhovorech, přičemž první čtyři položky byly do tabulky zahrnuty spíše proto, aby se ulehčila organizace a manipulace s nimi. Nejde ale říci, že by neměly žádný jiný smysl. Do rozboru jsem je zařadil také proto, abych mohl, jak jsem výše uvedl, odhalit případné demografické souvislosti a vlivy na rozhodování studentů.

V tabulce se nevyskytuje samostatné oddělení související s otázkou č. 1 „*Proč sis vybral/a Colef pro své studium?*“. Toto téma jsem analyzoval odděleně, protože odpovědi na ni byly takřka jednotné. Působily dost formálně, zřejmě protože se jednalo o první dotaz rozhovoru. Prvotním účelem otázky bylo „prolomit ledy“, ale i přesto přinesla jasná sdělení. Odpovědi respondentů by se daly shrnout takto: Studenti si vybrali Colef, protože se jedná o prestižní výzkumný institut vyhlášené kvality, který nabízí vzdělání na vysoké úrovni v oblastech migrace, ekonomie a rozvoje. Oceňována také byla zeměpisná poloha Tijuany, která je, jakožto jeden z hlavních hraničních přechodů Mexika, modelovým místem pro studium příhraničních oblastí a stěhování obyvatelstva. Dále byla zdůrazňována rozsáhlá publikační činnost Colegia a možnost studovat v rámci národního stipendia Conacyt. Společným motivem pro výběr Colefu bylo získání vědomostí na poli migrace a regionálního rozvoje a osvojení si praktických dovedností výzkumné práce.

V souvislosti s touto otázkou jsem se také respondentů na začátku rozhovoru dotazoval na jejich předchozí studium, abych si o nich utvořil ucelenější obraz a udělal si představu, z jaké perspektivy na své další směřování a budoucí uplatnění nazírají. (V mnoha případech jsem věděl už z dřívějšího, jaký bakalářský obor studenti absolvovali, protože v přípravném kurzu a v úvodních hodinách se všichni noví posluchači představovali, ale u některých jsem si nebyl jistý.) Jak už jsem napsal v kapitole 2.3.3, ve které jsem se zabýval charakteristikou zkoumané skupiny, jednalo se o pestrou řadu ekonomických, společenských a humanitních oborů (ale také architektura). Z rozhovorů vyplynulo, že respondenti si vybrali Colef proto, aby své předchozí znalosti obohatili a skloubili s problematikou migrace a rozvoje a protože by se v budoucnu chtěli na tomto poli uplatnit v rámci svého bakalářského oboru.

Odpovědi na další otázky jsem již zpracovával pomocí tabulek. V jejich úvodu jsou v prvních čtyřech řádcích demografické informace. První dvě jsou jasné, týkají se pohlaví a věku respondenta. Třetí řádek se vztahuje k místu, ze kterého pochází nebo kde žije převážnou část svého života. (Nebylo ani tak důležité, jestli se student v daném místě narodil nebo ne, ale spíše o to, s jakou lokalitou se identifikoval.) Tuto informaci jsem zjišťoval proto, abych zjistil, zda má na plány do budoucna a případnou migraci do USA nějaký vliv region, ve kterém respondent žije. V rámci Mexika je totiž několik tradičních migračních oblastí, které nad zbytkem země vynikají, zejména státy ze středozápadu Mexické unie.⁷⁴ Žádný takový vliv se ale v případě zkoumané skupiny neprokázal.

Čtvrtý řádek se věnuje vzdělání rodičů, protože jedním z cílů bylo zjistit, jestli mají na rozhodování svých ratolestí nějaký vliv a zda je třeba důležitější mínění těch rodičů, kteří sami vystudovali vysokou školu. Také jsem očekával, že se dozvím, že někteří rodiče například aktivně podporují vycestování svých dětí do zahraničí nebo jejich setrvání v Mexiku, ale ani vliv rodičů či nějaká souvislost mezi váhou jejich názoru a úrovní vzdělání se neobjevily.

Pátá část tabulky korespondovala s druhou otázkou rozhovoru „*Máš představu, co budeš dělat po skončení magisterského studia?*“. Respondenti buď počítali s tím, že půjdou pracovat, nebo vyjádřili přání pokračovat ve studiu na doktorském stupni. Také se objevily kombinace a modifikace těchto dvou možností, jako: *pracovat pár roků v praxi, doma či v zahraničí, a poté pokračovat v doktorátu; udělat si volný čas, cestovat a poté pokračovat ve studiu* či *pracovat a studovat zároveň*. V každém případě respondentů, kteří měli v úmyslu prodloužit studijní kariéru až do doktorského stupně, byla většina.

Šestý oddíl byl vyhrazen pro odpovědi na otázku „*Plánuješ v budoucnu dělat něco v souvislosti se svým studiem?*“. Účelem této otázky bylo odhalit, zda studenti počítají s tím, že ve svém budoucím zaměstnání uplatní vědomosti získané na Colefu, respektive, jestli na Colegiu studují za nějakým určitým účelem. Ve všech případech zněla odpověď *ano*. Přestože se nacházeli v prvním semestru magisterského studia, měli všichni

⁷⁴DURAND, J., MASSEY, D. S., ZENTENO, R. M. Mexican Immigration to the United States: Continuities and Changes. *Latin American Research Review*, 2001, roč. 36, č. 1, s. 107-127.

poměrně jasno v tom, co nebo v jakém odvětví by chtěli dělat. Někteří dokonce měli o svém budoucím zaměstnání konkrétní představu. Obecně se dá říci, že studenti mají v plánu propojit znalosti nabyté v bakalářském stupni s vědomostmi, které očekávají od magisterského studia na Colegiu. Někteří vidí své uplatnění na akademické půdě a v různých oblastech výzkumu (konkrétně záleží na specializaci z bakalářského studia), někteří v politických kruzích a další zas na poli migrace, plánování či rozvoje v různých odvětvích.

Společné pro všechny respondenty bylo to, že své budoucí zaměstnání, a budoucnost obecně, spatřují ve své vlasti. (Tím jsem se v analytické tabulce zabýval v sedmé části.) Nejenže studenti uvedli, že chtějí pracovat v Mexiku, většina z nich se patrioticky vyjádřila, že by chtěla pracovat pro Mexiko, proto, aby pomohla zlepšit situaci a život ve své zemi. Respondenti uvedli, že se chtějí zapojit do práce v mexických státních i nestátních podnicích a institucích. Zaznělo i přání pracovat v mezinárodních firmách a organizacích a budovat vztahy mezi Mexikem a dalšími zeměmi.

Ne všichni studenti se však chtějí do pracovního procesu ve své zemi zapojit bezprostředně po ukončení magisterského studia. Kromě zmiňované eventuality pokračovat v doktorátu na jedné z mexických škol by někteří chtěli na určitou dobu odjet do zahraničí. (Důvodům a délce případného pobytu mimo Mexiko jsou věnovány osmý a devátý oddíl tabulky.)

Respondenti v rozhovorech uvedli tři základní motivy pro případné vycestování. Na prvním místě byla eventuelní možnost pokračovat v zahraničí v doktorském studiu. (Takovou příležitost by využila naprostá většina studentů, někteří tuto variantu dokonce sami aktivně plánují.) Dalším důvodem bylo získání pracovní nebo výzkumné praxe v rámci dočasného pracovního pobytu v některé ze zahraničních firem či institucí. A třetí, nejméně jmenovanou pohnutkou bylo cestování, poznávání cizích zemí a získávání životních zkušeností.

Mezi destinacemi byly na prvním místě Spojené státy americké, někteří respondenti uvažovali i o státech Evropské unie a v jednom případě zazněla také Brazílie. O Austrálii, Africe či Asijských zemích nehovořil nikdo. Co se týče doby strávené mimo Mexiko, studenti mluvili

o krátkodobých pobytech a cestách, jejichž trvání by se odvíjelo od délky studia či pracovního poměru. V každém případě ve výpovědích mezní horizont představovalo pět let strávených v zahraničí. Po této době mají studenti, kteří přemýšlí o vycestování, v plánu vrátit se do své vlasti. (Mezi nimi se objevila jedna výjimka v podobě respondenta, který uvedl, že by si za mimořádných okolností, jako je například partnerský vztah nebo extra placené zaměstnání, dovedl představit, že ve Spojených státech zůstane natrvalo.)

V desáté části tabulky jsem se vrátil k Mexiku a pátral jsem po motivech, kvůli kterým respondenti upřednostňují setrvání ve své vlasti. Jasným důvodem je to, že studenti mají v domovině svou kulturu, rodiny, přátele a blízké, ale existují i další hlubší pohnutky. Mnoho respondentů cítí závazky vůči své zemi a jejím lidem. Uvědomují si, že jim stát dal možnost vystudovat a že jejich vzdělávání bylo a je hrazeno z veřejných prostředků. Také nezapomínají na to, že pobírají národní stipendium Conacyt.

To všechno studenti oceňují, a proto by chtěli tento finanční a společenský dluh splatit. Chtěli by své zemi nejen oplatit investice, které do nich vložila, ale většina z nich má pocit, že jako vystudovaní mají potenciál, možnost a možná i morální povinnost pokusit se zlepšit poměry ve své vlasti. V rozhovorech uvedli, že Mexiko potřebuje pro svůj růst všechen dostupný lidský kapitál, a proto nemají v plánu odejít. Naopak, chtějí zůstat, uplatnit své vědomosti a pomoci urychlit změny a rozvoj ve své zemi. Někteří mají i konkrétní představu, kam je třeba zaměřit pozornost. Současným politikům vyčítají nesystematičnost jejich kroků a přílišnou centralizaci. Několikrát bylo zmiňováno to, že je třeba soustředit se na města a obce a posílit jejich pravomoc a postavení, protože obecní a městské úřady jsou lidem mnohem blíže než instituce jednotlivých mexických států či ústřední vláda v Mexico City.

V dalších dvou odděleních tabulky (11, 12) jsem se detailněji zaměřil na to, jaké výhody a nevýhody má pro studenty život a práce doma a jaké v zahraničí. Co se týče kladů Mexika, hlavní výhody se shodovaly s důvody, proč v něm zůstat. Pro studenty představuje vlast, ve které mají svou kulturu, mateřský jazyk, rodiny a blízké. Kromě těchto základních bodů se respondenti opět vraceli k tomu, že když zůstanou ve své zemi,

budou ji moci oplatit vše, co jim dala tím, že uplatní své znalosti a budou řešit problémy zevnitř.

Na druhou stranu, důvody studentů, proč setrvat ve své vlasti nejsou jenom altruistické. Jejich uvažování má i silnou racionální stránku. Důležité je třeba to, že ve své domovině mají vybudované sociální sítě, které jim mohou pomoci například při hledání zaměstnání. Opomenout také nelze to, že Mexiko, jakožto země s mnoha problémy, představuje velké pole působnosti pro odborníky v oblasti regionální rozvoje a pro další specialisty ve společenských a humanitních vědách.

Mezi nevýhodami jsou na prvním místě ekonomické záležitosti. Studenti nejsou spokojeni s nízkými platy a s kvalitou života v Mexiku obecně. Do souvislosti s tím také dávají vysokou nezaměstnanost a špatné sociální zabezpečení (tj. malé, nebo žádné důchody a sociální dávky). Respondentům dále vadí korupce, klientelismus, přebujelá byrokracie a časté porušování pracovních práv zaměstnanců. Tyto neduhy podle jejich mínění otvírají dveře největším problémům Mexika, kterými jsou sociální nejistota, kriminalita, násilí a organizovaný zločin. (Z této situace dotazovaní viní zejména politiky. Jsou toho názoru, že současná mexická politika je zatuchlé prostředí, které je uzavřeno všem novým ideám a přístupům a že postrádá smysluplnou organizaci.) Ve výčtu chyb také figurovala exkluze ve vzdělávání, opomíjení menších obcí a měst či nedostatečné urbanistické plánování. Všechny nevýhody pak podle slov respondentů mohou vést ke ztrátě iluzí, sklíčenosti a pocitu zklamání. Výhody a nevýhody, které studenti spatřují ve své zemi, jsou shrnuty v tabulce 5.

Tabulka 5: Výhody a nevýhody života a práce v Mexiku.

výhody	nevýhody
rodina, blízcí	nízké platy, nezaměstnanost
jazyk, kultura	kriminalita, násilí, organizovaný zločin
sociální sítě	špatné sociální zabezpečení (důchody, dávky)
možnost oplatit vzdělání	korupce, klientelismus, byrokracie
možnost aktivně přispět k rozvoji země a příležitosti řešit její problémy zevnitř	porušování práv zaměstnanců špatná organizace a plánování
široké pole působnosti pro odborníky v oblasti regionálního rozvoje	exkluze ve vzdělávání; přehlížení malých měst omezené možnosti osobního rozvoje
	pocity sklíčenosti a zklamání

Stejně tak jako klady a zápory Mexika jsem vyhodnotil, jaké výhody a nevýhody představuje pro respondenty život a práce v zahraničí. Přesněji řečeno, tato část analýzy se týkala téměř výhradně Spojených států amerických, protože v souvislosti se zaměstnáním v zahraničí respondenti o jiné zemi zpravidla neuvažovali.⁷⁵

Výhody Spojených států jsou do určité míry opakem nevýhod Mexika. Na prvních místech dotazování uváděli vyšší platy, lepší kvalitu života, pracovní výhody a více pracovních příležitostí. Často také byla zdůrazňována osobní bezpečnost. Studenti se rovněž domnívají, že v USA, na rozdíl od Mexika, vládne větší meritokracie a že Spojené státy nabízejí více příležitostí profesionálního a intelektuálního rozvoje. Dalšími výhodami pro respondenty byla příležitost naučit se angličtinu v jejím prostředí a možnost získání nových poznatků a zkušeností.⁷⁶

Základní nevýhody USA vyplývají z toho, že se jedná o cizí zemi. Dle slov respondentů je zde Mexičan odtržen od svých tradic, rodiny a přátel a musí se chtít nechtě přizpůsobit cizí kultuře a jiným zvyklostem. V čem ale dotazování spatřovali mnohem větší problém, je společenské postavení mexických přistěhovalců a lidí z Latinské Ameriky obecně. Někteří z nich v tomto smyslu dokonce neváhali americkou společnost označit za rasistickou a xenofobní. V souvislosti s touto otázkou se také hovořilo o příliš restriktivní imigrační politice a horší pozici latinoameričanů na pracovním trhu. Respondenti sice mezi výhodami USA uváděli vyšší mzdy ve srovnání s Mexikem, ale když měli mluvit o nevýhodách, hned ve spojitosti s platovým ohodnocením zmínili nerovnosti mezi přistěhovalci ze Střední a Jižní Ameriky a domácím obyvatelstvem. Krom toho studentům také na americké společnosti vadí chladný přístup, uspěchanost a časté jednání podle hesla „time is money“.^{77,78}

⁷⁵ V ojedinělých momentech se řeč stočila i na státy Evropské unie. Jaké výhody a nevýhody studenti spatřují v těchto zemích, uvedu v poznámkách pod čarou.

⁷⁶ V případě zemí EU jsou spatřované výhody obdobné. Bezpečí, možnost naučit se jazyky a získat nové zkušenosti. Navíc studenti oceňovali dobrou organizaci a „evropský způsob myšlení“, ať už je to cokoliv.

⁷⁷ O nevýhodách práce či života v evropských zemích respondenti nemluvili. Jen jedna studentka pronesla úvahu, že evropský pracovní trh by mohl pro Mexičany představovat mnohem tvrdší konkurenční prostředí, protože se domnívá, že lidské zdroje mají v Evropě obecně mnohem lepší kvalifikaci a vzdělání.

⁷⁸ V souvislosti s klady a zápory práce a života v Mexiku a v USA mě překvapilo, že nikdo s respondentů ani na chvíli neuvažoval nad variantou, která by do určité míry spojovala

Klady a zápory Spojených států sumarizuje tabulka 6.

Tabulka 6: Výhody a nevýhody života a práce v USA.

výhody	nevýhody
vyšší mzdy, ekonomické výhody	cizí kultura (tradice, zvyklosti...)
lepší kvalita života	odloučení od rodiny a přátel
bezpečí	předsudky, diskriminace, nedostatek společenského uznání
více pracovních příležitostí	rasismus, xenofobie
větší meritokracie	platová nerovnost
příležitosti k profesionálnímu a intelektuálnímu rozvoji	restriktivní imigrační politika
možnost naučit se jazyk	chladné mezilidské vztahy
příležitost získat nové znalosti a zkušenosti	přístup "time is money"

V třinácté části tabulky jsem analyzoval to, jaké konkrétní faktory, krom uvedených výhod a nevýhod, ovlivňují, nebo by v budoucnu mohly ovlivňovat rozhodování studentů, zda zůstat v Mexiku, či odejít. Vyšlo najevo, že při případné volbě budou hrát hlavní roli aktuální okolnosti. Respondenti by byli připraveni odejít do zahraničí, když by se jim naskytly výjimečné příležitosti. Jmenovitě, možnost získat stipendium a realizovat doktorské studium, nabídka velmi dobrého zaměstnání či příležitost profesionálního rozvoje. (Z těchto tří byla nejčastěji zmiňována první varianta, studijní stipendium.) Vedle toho také svoji úlohu určitě budou mít osobní ekonomická situace a bezpečnostní situace v zemi. V souvislosti s tím několik respondentů prohlásilo, že by neváhali opustit zemi v případě, že by byli nějak ohroženi nebo kdyby se v nebezpečí ocitl někdo z jejich rodiny.

Tyto faktory by nahrávaly odchodu studentů, ale proti nim stojí jiné, zdá se, že momentálně silnější, které by zas hrály ve prospěch setrvání v Mexiku. Jedná se o již jmenované stálice, mezi nimiž figuruje především pocit solidarity vůči vlasti. (Studenti chtějí využít své znalosti a pomoci změnit a zlepšit celou řadu věcí ve své zemi.) Silný vliv dále mají kulturní kořeny, rodinné a přátelské vazby a životní pohoda. Dotazovaní v mnoha

výhody a eliminovala nevýhody obou stran - žít v Mexiku a pracovat ve Spojených státech. (Je to sice okrajová varianta, ale osobně znám několik lidí z Tijuany, kteří se takto zařídili.) Důvodem by mohlo být to, že se příhraniční mexická města nevyznačují přílišnou bezpečností, a proto nelákají k usazení. Anebo to studenty prostě jen nenapadlo.

případech uvedli, že by v budoucnu chtěli vést klidný život bez stresu či starostí obklopeni svou rodinou a blízkými. Doufají, že tomu tak bude v Mexiku.

V dalším, čtrnáctém oddíle jsem podrobněji zacílil na vliv rodiny. Je pravda, že rodina a příbuzenské vazby hrají svoji roli v procesu plánování budoucnosti studentů, ale toto působení můžeme označit za nepřímé nebo lépe řečeno za pasivní. Když byli respondenti dotázáni na to, zda je pro ně důležitý názor rodičů nebo ostatních členů rodiny, několik jich bez váhání odpovědělo *ne*. Zbylí odpověděli, že *ano*, ale téměř všichni ihned dodali, že konečné rozhodnutí bude vždycky jejich osobní záležitostí a že mínění členů rodiny je více méně konzultativní.

Respondenti, jejichž odpověď zněla *ano*, dostali doplňující otázku „*Názor kterého člena rodiny je pro tebe nejdůležitější?*“. Předpokládal jsem, že se bude jednat o jednoho z rodičů. Společně s dotazem na jejich vzdělání, který byl položen na konci rozhovoru, bylo účelem této otázky zjistit, jestli má na váhu názoru rodičů nějaký vliv úroveň jejich vzdělání. Nic takového jsem ale neobjevil. Někteří studenti uvedli, že je pro ně důležitější mínění otce, někteří, že matky a jiní, že obou, každopádně v odpovědích nebyla žádná pravidelnost nebo souvislost se vzděláním otce či matky.

Patnáctá část analytické tabulky se týkala pracovních pobytů rodinných příslušníků ve Spojených státech. Zde se nepotvrdila domněnka, kterou jsem měl před započítáním rozhovorů, a to, že předchozí dobrá zkušenost některého z příbuzných by mohla mít pozitivní vliv na rozhodnutí odcestovat do USA.⁷⁹ Vyšlo najevo, že jakákoli zkušenost někoho z rodiny s prací *na druhé straně* nemá na plány studentů významný dopad.⁸⁰

Odpovědi na otázky, zda někdo z příbuzenstva pracoval v USA a co mu tamní pobyt dal, byly rozdílné. Někteří respondenti nikdy neměli nikoho

⁷⁹ Tento můj předpoklad vznikl na základě prosté úvahy, ale také na bázi různých studií, které popisují trendy rodinné migrace a vlivy sociálních sítí na přistěhovalectví. – DURAND, J., MASSEY, D. S., ZENTENO, R. M. Mexican Immigration to the United States: Continuities and Changes. *Latin American Research Review*, 2001, roč. 36, č. 1, s. 107-127.; MCKENZIE, D., RAPOPORT, H. *Network effects and the dynamics of migration and inequality: theory and evidence from Mexico*. Yale Department of Economics – working paper, 2003.

⁸⁰ Ve skutečnosti jsem při rozhovorech nedostal informaci o tom, jaké byly a jsou zkušenosti rodinných příslušníků v USA, ale o tom, jak respondenti subjektivně tyto zkušenosti svých příbuzných vnímají. To je ale vlastně to, o co šlo. V každém případě se neukázalo, že by rodinné zkušenosti s prací ve Státech, respektive představy o nich, měly nějaký vliv na budoucí plány studentů.

z rodiny ve Spojených státech. Jiní měli v USA rodinné příslušníky někdy v minulosti, nebo uvedli, že se jejich vzdálení či blízcí příbuzní ve Spojených státech nachází právě nyní. Byly popisovány krátkodobé, střednědobé i dlouhotrvající výjezdy (v jednom případě se příbuzní respondenta ve Státech usadili natrvalo), přičemž vstupy do USA byly opakované i jednorázové, legální i nezákonné. Pestrý byl i výčet prací, kterými se rodinní příslušníci zabývali nebo zabývají. Od manuálních dělníků a zaměstnanců ve službách až po odborné pracovníky a jiné vysoké profese.

Někteří studenti se nemohli k úspěšnosti zahraničního pobytu svých příbuzných vyjádřit, protože o nich zkrátka neměli informace. Ti, co informace měli, hovořili jak o pozitivních, tak negativních zkušenostech, ale také o takových, které by se daly označit jako ambivalentní. V jednom případě například respondent popisoval příběh svých strýců, kteří měli v plánu vydělat spoustu peněz a usadit se v USA natrvalo. Úspěšní byli po ekonomické stránce, ale na život v jiné kultuře si nezvykli a postrádali své blízké. I když měli dobré zaměstnání a vysoké příjmy, nakonec se po několika letech vrátili zpátky do Mexika.

Shrnu-li výsledky dotazování se na zkušenosti se Spojenými státy z řad příbuzenstva, musím přiznat, že odpovědi na dané otázky moc relevantních poznatků nepřinesly. Byly tak různorodé, že na jejich základě nebylo možné udělat nějaké ucelené závěry. Navíc, ať měli příbuzní respondentů z USA jakékoli zážitky, studenti v rozhovorech shodně uvedli, že svou budoucnost vidí v Mexiku. Proto jsem toto téma uzavřel s tím, že ohledně migrace budoucí plány studentů s předchozími pracovními pobyty rodinných příslušníků v USA příliš nesouvisí. Existují sice studie, které dokládají, že na základě předchozích rodinných zkušeností vznikají rodinné migrační tradice, ale získané informace spíše nasvědčují tomu, že se v případě zkoumaných studentů tato tendence neprojevuje.

V šestnáctém bodu analýzy jsem se zaměřil na subjektivní hodnocení úrovně angličtiny. Účelem otázky „*Myslíš, že by ti tvá úroveň angličtiny dovolovala (eventuelně) pracovat v USA?*“ bylo zjistit, jestli jazykové kompetence nějak ovlivňují ochotu vycestovat za prací do Spojených států.

Tento vliv nebyl v případě zkoumané skupiny nalezen. Respondenti, až na jeden případ, odpověděli na položenou otázku v zásadě kladně. Jejich reakce zněla buď „ano, *mohl/mohla bych pracovat v USA*“, nebo se nesla ve smyslu „*mám co zlepšovat, ale bylo by to možné*“. To nasvědčuje tomu, že anglický jazyk studenti nevnímají jako překážku, přesto ale nemají, jak ukazují výsledky rozhovorů, v plánu odjet za prací do zahraničí. Vše nasvědčuje tomu, že jazykové schopnosti, které jsou subjektivně hodnoceny vesměs pozitivně (jak je tomu ve skutečnosti, je už jiná otázka) nehrají při jejich rozhodování významnou roli.

Podobný výsledek přinesla další, sedmnáctá část analýzy. Otázky rozhovoru 11 a 11.1 (*Byl/a jsi už někdy v USA? Při jaké příležitosti?*) byly zaměřeny na předchozí osobní zkušenost se Spojenými státy. Odpovědi měly opět několik podob. Někteří dotazovaní v USA nikdy nebyli, jiní je navštívili nebo v nich pobývali i několikrát. Hlavní motivy byly turistika, práce a studium.

Do kategorie turistika jsem zahrnul i cesty za nákupy. Pracovně byli někteří respondenti v USA v rámci krátkodobé brigády nebo dočasné praxe. Pod studium spadají studijní a výzkumné pobyty. (Dva dotazovaní se ve Spojených státech účastnili výzkumných projektů, například výzkumu mexických komunit v USA. Jeden respondent absolvoval polovinu svého bakalářského studia v kalifornském San Diegu, jiní se zas ve Státech účastnili různých kurzů.)

Závěr je v tomto bodě obdobný jako v části, která se týkala jazykových kompetencí. Ani předchozí osobní zkušenost s USA, byla-li nějaká, dle mého názoru nehraje v plánování studentů podstatnou roli, nebo ji alespoň můj výzkum nijak neodhalil. Ukázalo se, že někteří studenti ve Státech nebyli, jiní naopak ano (v několika případech dokonce opakovaně), všichni respondenti ale takřka jednotně uvedli, že odejít do USA neplánují.

V poslední části analýzy jsem zjišťoval, jak respondenti vnímají dostupnost pracovního povolení v USA, respektive dosažitelnost amerického pracovního víza.

Téměř všichni dotazovaní, mezi nimi i ti, co měli ze Spojených států předchozí osobní pracovní zkušenost, uvedli, že je to komplikovaná a náročná záležitost. Podle jejich mínění jsou šance získat pracovní vízum

pro Mexičany hodně limitované. Domnívají se, že velmi záleží na druhu kvalifikace a na stupni odbornosti, proto jsou toho názoru, že větší šanci mají lidé studovaní či s odbornými znalostmi. Lepší vyhlídky žadateli dle jejich slov také dává předběžná smlouva nebo jiná záštita od nějaké konkrétní americké firmy či instituce.

Mnoho respondentů také zdůraznilo, že je velmi obtížné získat dokonce i základní turistické vízum. Podle nich nemá Mexičan, který nemůže doložit trvalé příjmy na relativně dobré úrovni, mnoho nadějí, že tento druh povolení ke vstupu do USA obdrží.

Dva dotazovaní v rozhovorech vyjádřili názor, že by získání pracovního povolení ve Spojených státech *nemělo být zas tak obtížné*, avšak v jejich odpovědích bylo možné vysledovat určitou nejistotu. Nutné je v tomto směru zmínit, že tito dva studenti nikdy nebyli v USA a ani nikdo z jejich příbuzných nemá předchozí pracovní zkušenost z této země. To by mohlo být důvodem, proč oproti zbytku respondentů neshledávají proces získání pracovního víza tak komplikovaným.

Většina z nich ale udílení amerických víz Mexičanům vnímá jako zdlouhavou a problematickou proceduru. To by mohla být jedna z příčin, proč studenti o práci ve Spojených státech neusilují a zaměstnání v USA momentálně neplánují.

2.4.1 Závěry analýzy

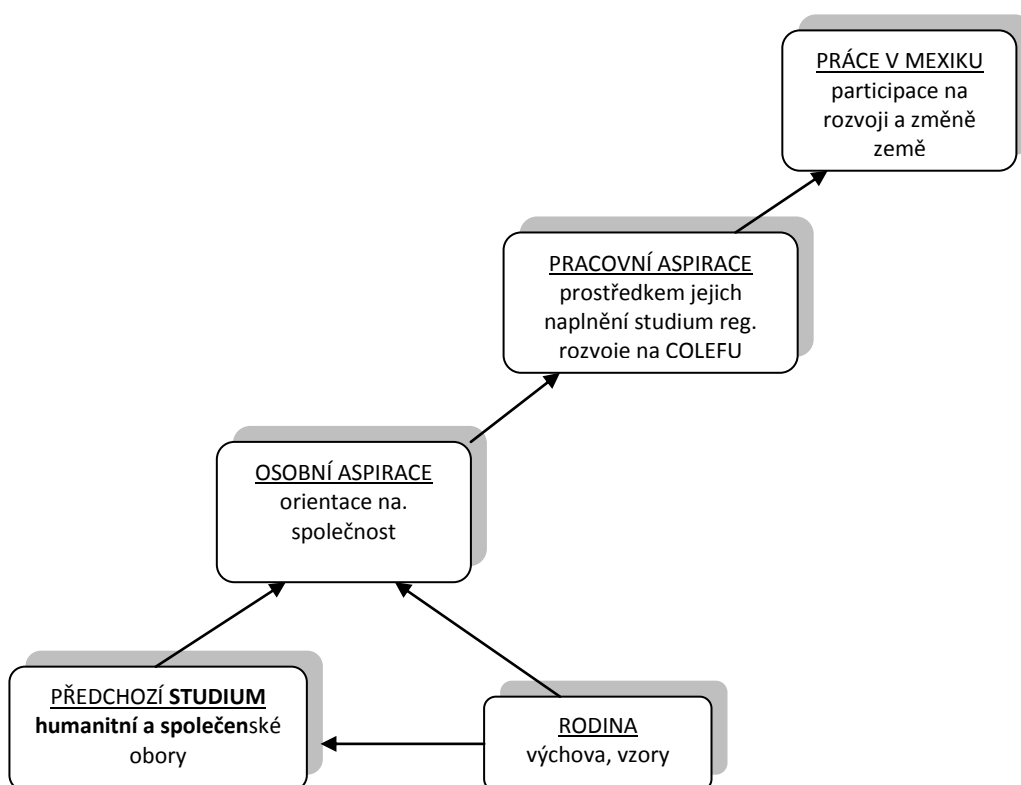
Z rozboru zaznamenaných výpovědí vyplynulo, že klíčová témata, která ovlivňují plánování budoucnosti a společně s nimi i pracovní aspirace studentů, jsou rodinné a přátelské vztahy, ekonomické záležitosti a bezpečnostní situace v zemi.

Jmenované faktory ale pouze tvoří rámec budoucích plánů, jejichž hlavní směřování do Mexika určují osobní aspirace jedinců. Ukázalo se, že tyto aspirace mají svou altruistickou emocionální stránku, ale také pragmatický základ. Na jedné straně totiž studenti patrioticky cítí závazky vůči své zemi, která potřebuje jejich pomoc. Na druhou stranu ale také počítají s tím, že se svým vzděláním nebudou mít problémy sehnat v Mexiku pracovní místo.

Celý proces rozhodování o budoucí lokalitě se navíc odehrává v domácím kulturním prostředí, se kterým jsou zkoumaní jedinci viditelně úzce spjati, což představuje další důvod, proč netouží svou zemi opustit.

Vše nasvědčuje tomu, že studium na Colefu není faktorem, který by ovlivňoval směřování pracovních aspirací, protože toto téma ve výpovědích studentů nefigurovalo jako jeden z formujících činitelů. Respondenti o studiu spíše hovořili jako o prostředku, který jim umožní realizovat jejich osobní aspirace orientované na mexickou společnost. Tyto aspirace s největší pravděpodobností vznikly už před nástupem na Colegio, což by znamenalo, že studium na Colefu je součástí, nebo průvodním jevem, osobních/pracovních aspirací a ne jejich původcem. Jejich zdroj je nejspíš třeba hledat v jejich výchově nebo předchozím studiu. Schéma č. 1 znázorňuje pravděpodobnou posloupnost vývoje pracovních aspirací orientovaných na Mexiko.

Schéma 1: Vývoj pracovních aspirací studentů.

Vztahy dalších činitelů ovlivňujících rozhodování o tom, zda studenti zůstanou v Mexiku, nebo odejdou do zahraničí, znázorňuje v následující kapitole 2.5 schéma číslo 2.

2.5 Shrnutí a interpretace výsledků⁸¹

Při analýze rozhovorů se ukázalo, že postoje, názory a aspirace respondentů, co se týče práce a budoucího uplatnění, si jsou v mnohém podobné a že se mezi výpověďmi nevyskytují žádná zásadní protichůdná sdělení. Proto jsem se rozhodl udělat syntézu jednotlivých případů, na jejímž základě jsem vytvořil obecný profil studenta magisterského oboru regionální rozvoj na Colegio de la Frontera Norte. Převedeme-li tento profil do tabulky, která byla použita v rámci analýzy, dostaneme tyto informace: (viz tabulku 7 na následující straně)

⁸¹ Dílčích interpretací jsem se dopustil již v některých bodech analýzy textů, respektive tabulek, do kterých byly přepisy rozhovorů převedeny. V této kapitole bych ale rád udělal kompletní shrnutí získaných výsledků.

Tabulka 7: Obecný profil studenta ze zkoumané skupiny.

1	pohlaví	muž/žena
2	věk	23-35 let (průměrný věk respondentů 26 let)
3	lokalita původu	Mexiko
4	úroveň vzdělání rodičů	základní škola – magistr/inženýr
5	co chce dělat po skončení magistra	doktorát, pracovní praxe, práce
6	bude v budoucnu dělat něco v souvislosti se studiem	ano
	konkrétně	propojení bakalářského a magisterského oboru
7	kde chtějí pracovat	Mexiko
8	případné důvody pro zahraničí	doktorát, dočasná práce, cestování
9	délka případného pobytu v zahraničí	maximálně 5 let
10	důvody proč žít a pracovat v Mexiku	pomoci rozvíjet zemi, napravit špatné poměry, oplatit studia
11	život a práce v Mexiku – výhody: rodina, blízcí, jazyk, kultura	nevýhody: nízké mzdy, ekonomické problémy, nezaměstnanost
	sociální sítě	nejistota, násilí, narkomafie
	příležitost oplatit studia	špatné sociální zabezpečení (důchody, dávky)
	možnost participovat na změně Mexika	korupce, klientelismus, byrokracie
	uplatnění pro odborníky v oblasti regionálního rozvoje	exkluze ve vzdělávání špatná organizace, zklamání, sklíčenost
12	život a práce v USA – výhody: lepší platy, ekonomické výhody	nevýhody: cizí jazyk a kultura, jiné zvyklosti
	lepší kvalita života, bezpečí	odloučení od vlastní kultury, rodiny a přátel
	větší meritokracie	předsudky, diskriminace, špatné soc. postavení Latinoameričanů
	více pracovních příležitostí	rasismus, xenofobie, restriktivní imigrační zákony
	příležitosti k profesionálnímu rozvoji	platová nerovnost (domácí x přistěhovalci z LA)
	příležitost získat nové znalosti a zkušenosti	chladné spol. vztahy, přístup "time is money"
13	jaké faktory ovlivňují plánování:	
	aktuální okolnosti, rodina, budoucí rodina, přátelé	
	příležitosti, které se naskytou (pracovat, studovat, rozvíjet se)	
	ekonomická situace, bezpečnostní situace	
		pocit solidarity vůči Mexiku (osobní aspirace zlepšit život ve své zemi)
14	rodina, vliv názoru rodiny	určitý vliv rodiny, ale finální rozhodnutí je osobní
15	rodinná zkušenost se Spojenými státy	žádná/pozitivní/negativní/ambivalentní
16	subjektivní hodnocení úrovně anglického jazyka (možnost práce v USA)	pozitivní (mohl/mohla bych pracovat v USA; mám co zlepšovat, ale bylo by to možné)
17	osobní zkušenost se Spojenými státy	nikdy/turista/pracovně/ studium (studijní a výzkumné pobyty)
18	názor na obtížnost získání víza do USA	je to obtížné a komplikované

Z tabulky vyplývá, že obecný reprezentant zkoumané skupiny studentů regionálního rozvoje je muž nebo žena v rozmezí 23-35 let.⁸² Na jeho plány do budoucna nemá vliv to, z jaké části Mexika pochází nebo jaká je úroveň vzdělání jeho rodičů.

Na Colefu studuje regionální rozvoj, protože chce získat nebo zlepšit své znalosti v oblasti migrace, rozvoje a ekonomiky. Po absolvování magistra by chtěl především pokračovat ve studiu. Bude-li mít možnost získat stipendium a pokračovat v doktorátu na jedné z mexických škol, nebude váhat ji využít. Pakliže se taková příležitost nevyskytne, zapojí se do pracovního procesu ve své zemi, ale stále zůstane otevřený eventualitě jít za doktorským studiem do zahraničí. Dalším pro něj představitelným důvodem, proč by vycestoval na delší dobu za hranice, je dočasná pracovní praxe spojená se získáváním nových znalostí a zkušeností nebo poznávací cesty. Vše ale podle jeho slov bude záležet na aktuální situaci a příležitostech, které se naskytanou. V každém případě by chtěl v cizině strávit maximálně pět let a poté se vrátit domů.

Žít a pracovat v Mexiku má pro našeho reprezentanta evidentní výhody. Jedná se totiž o kulturní a jazykové prostředí, v němž se narodil a vyrostl a ve kterém má svoji rodinu, přátele a další sociální síť. V této zemi má zkrátka své kořeny a cítí se zde doma. Krom těchto věcí si ale uvědomuje, že život v jeho vlasti má i své nezanedbatelné stinné stránky.

Nejvíce mu vedle korupce a špatného sociálního systému vadí nízké mzdy, velká nezaměstnanost, kriminalita a všudypřítomné ohrožení organizovaným zločinem. Spoustu nevýhod a problémů by mohl eliminovat, kdyby se přestěhoval do Spojených států. To ale neplánuje, protože by to pro něj znamenalo opustit své sociální a kulturní zázemí, což nechce. Dá se říci, že výhody a vazby na Mexiko jsou pro něj silnější než zmiňované nevýhody. Mimo to ho od odchodu do USA do jisté míry odrazuje tamní restriktivní imigrační politika a vědomí, že přistěhovalci z Latinské Ameriky nemají v této zemi obecně moc dobrou pozici, co se týče práce a společenského postavení.

Mezi věci, které nejvíce ovlivňují, nebo budou ovlivňovat, rozhodování našeho studenta o tom, v jakém státě bude žít a pracovat,

⁸² Průměrný věk respondentů byl 26 let; i když se jedná o muže i ženy, budu v popisu pro zjednodušení nekorektně užívat mužský rod. Ostatně, v reálu byla ve zkoumané skupině převaha mužů 16:9.

patří rodinné vztahy, ekonomická situace a bezpečnostní situace v zemi. Faktory, jako samotný názor rodičů, či osobní nebo příbuznými zprostředkovaná zkušenost s USA, mají vedlejší nebo nepodstatnou roli.

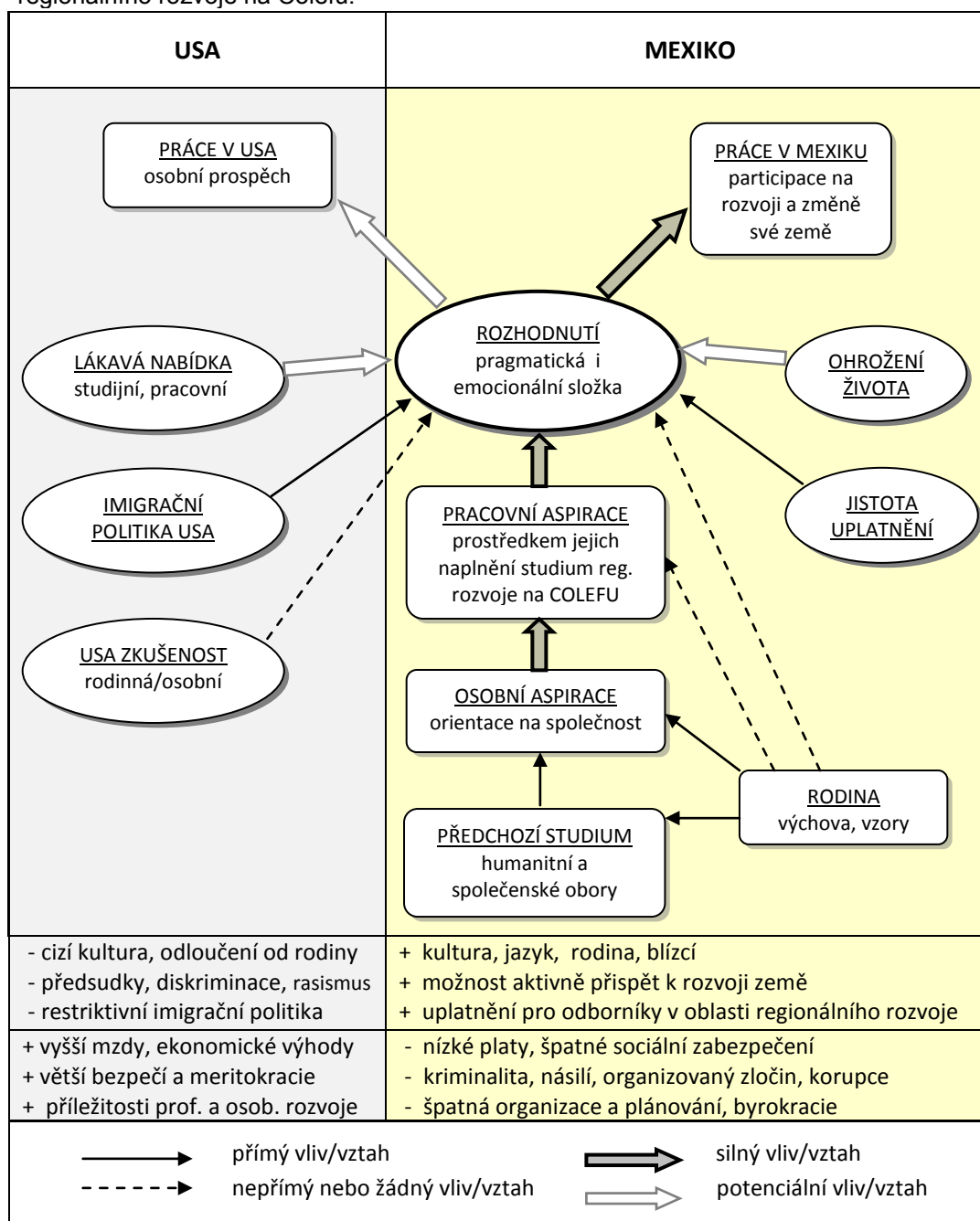
Faktorem, který ale v současnosti asi nejsilněji motivuje jeho plány do budoucnosti, jsou osobní aspirace. Ty mají jasný směr. Student chce zůstat ve své zemi, aby zde mohl uplatnit znalosti nabyté v bakalářském, magisterském a eventuelním doktorském studiu. Chtěl by pracovat v oboru, kterému rozumí a ze své pozice participovat na přeměně a rozvoji Mexika, které se v dnes nachází v neutěšené situaci. Krom toho by chtěl také svojí prací oplátnit vzdělání, jež bylo financováno ze státních peněz.

Vedle těchto ušlechtilých pohnutek má ale i své pragmatické důvody, proč setrvat ve své vlasti. Moc dobře si uvědomuje, že se mu v Mexiku, jakožto v zemi plné problémů všeho druhu, naskýtá mnoho příležitostí uchytit se a realizovat se jako odborník v oblasti regionálního rozvoje. Proto se ve svém případě neobává, že by měl v budoucnu nějaké obtíže sehnat zaměstnání, navzdory tomu, že v zemi obecně panuje velká nezaměstnanost.

Shrneme-li získané informace, v současnosti je student rozhodnutý zůstat žít a pracovat ve své zemi, vůči které ho pojí silné osobní závazky a rodinné či společenské vazby. Jeho rozhodnutí by v budoucnosti mohly změnit jen neočekávané a výjimečné okolnosti, jako například bezprostřední ohrožení života nebo snad nabídka mimořádně lukrativního zaměstnání. Je totiž přesvědčen o tom, že se svým vzděláním nebude mít v Mexiku problém sehnat práci. Spojené státy ho navíc příliš nelákají, protože si je vědom toho, že není lehké se do nich dostat a že i život tam má své stinné stránky, zvláště pro latinoameričany.

Následující schéma zobrazuje vztahy klíčových faktorů, které ovlivňují směřování pracovních aspirací: (viz schéma 2 na další straně)

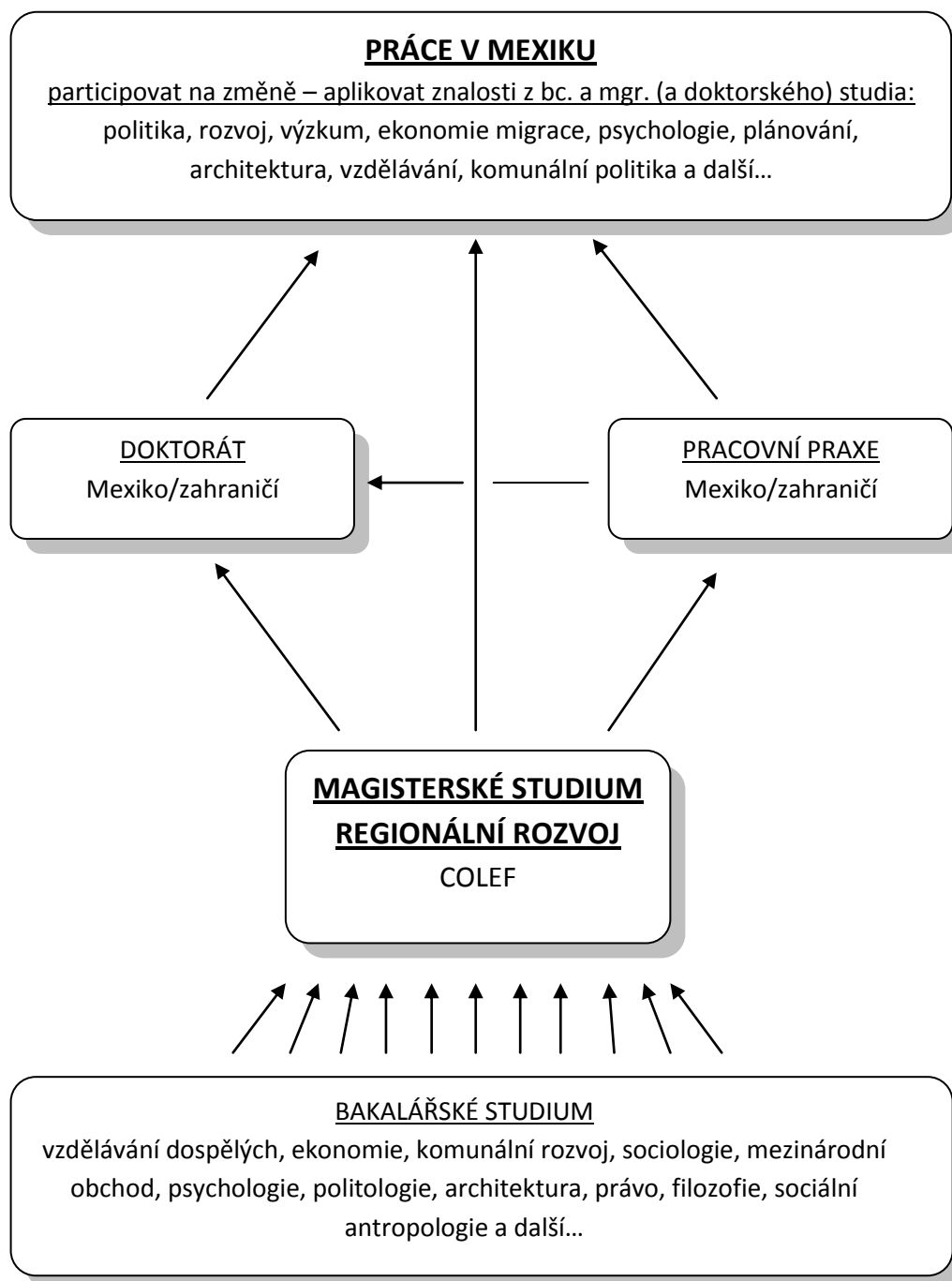
Schéma 2: Klíčové faktory ovlivňující směřování pracovních aspirací studenta regionálního rozvoje na Colefu.

Komentář: Schéma znázorňuje, klíčové faktory a jejich vztahy. Rozhodovací proces o budoucí lokalitě se odehrává v domácím kulturním prostředí, které má své klady a zápory. Stejně tak mají své výhody a nevýhody i Spojené státy. V současné situaci ale mají klady Mexika silnější váhu. Samotné rozhodnutí má svou emocionální stránku (vztah k vlasti a rodině, pocit povinnosti vůči vlastní zemi), ale i pragmatické hledisko (jistota uplatnění pro odborníky z oblasti reg. rozvoje). Největší vliv na volbu cílové destinace, Mexika, mají pracovní aspirace, které přímo vycházejí z osobních postojů a hodnot (jejich původ můžeme pravděpodobně hledat v rodině či předchozím studiu). Od odchodu do USA odrazuje tamní imigrační politika. Rozhodnutí by ve prospěch Spojených států mohly zvrátit nenadálé okolnosti, jako ohrožení života ve vlastní zemi nebo mimořádně lákavá nabídka z americké strany.

Když opustíme výše popisovaný modelový případ a vrátíme se zpět k celé zkoumané skupině, můžeme si rovněž schematicky znázornit, jak studenti regionálního rozvoje na Colegio de la Frontera Norte obecně vidí svoji studijně-pracovní kariéru:

Schéma 3: Akademická a pracovní kariéra z pohledu zkoumaných studentů.

• Závěry

Výsledky výzkumu přinesly jasnou odpověď na hlavní otázku, v jaké zemi současní studenti regionálního rozvoje na Colefu plánují v budoucnu žít a pracovat, zda v Mexiku, nebo ve Spojených státech, a co ovlivňuje jejich rozhodování. Hlavním zdrojem informací byly polostrukturované rozhovory. Zúčastněné pozorování bylo vzhledem k fázi studia, ve které se studenti nacházeli jen doplňkovou technikou, která pomohla výpovědi respondentů získané v rozhovorech zasadit do kontextu.

Podle výsledků studenti regionálního rozvoje generace 2010-2012 vidí své budoucí zaměstnání v Mexiku. Mnozí z nich by chtěli, eventuelně i v zahraničí, pokračovat v doktorském studiu nebo uskutečnit pracovní stáž, ale všichni počítají s tím, že v budoucnu budou žít a pracovat ve své zemi.

Proces plánování jejich budoucnosti částečně ovlivňují rodina a rodinné či přátelské vztahy, ale konečné rozhodnutí bude vždy jejich osobní záležitostí, takže působení rodiny by se dalo označit za nepřímé.

Motivem číslo jedna pro to zůstat v Mexiku je pro studenty v současné době přání (a možná i pocit povinnosti) podílet se na jeho rozvoji a přeměně. Neméně podstatným důvodem je ale také jistota uplatnění a zaměstnání pro někoho, kdo má znalosti z oblasti rozvoje, migrace a ekonomie v tak problémové zemi jakou je Mexiko.

Při dotazování respondentů mě překvapilo kolik různých a mnohdy protikladných pocitů a postojů studenti v rámci jednotlivých rozhovorů vyjádřili. Když se hovořilo o Mexiku, střídaly se beznadějí, strach, rozhořčení či zklamání s patriotismem, odhodláním, nadšením pro věc nebo nadějami v lepší zítřky. To podle mě docela dobře vystihuje současnou situaci v zemi a pohled zkoumaných studentů na ni. Mexiko má mnoho a mnoho problémů, což někdy ve studentech vyvolává frustraci a negativní pocity, ale tyto problémy také mohou být hnacím motorem jejich plánů a aktivit. Dalo by se říci, že studenty dnešní poměry v jejich zemi trápí, ale současně jsou na ni stále hrdí. Je patrné, že v sobě cítí potenciál neutěšené podmínky změnit, nebo alespoň přispět k jejich nápravě.

Jedním z dílčích cílů výzkumu bylo zjistit, zda vědomosti z oblasti migrace a regionálního rozvoje nějak ovlivňují rozhodování studentů

o destinaci, kde budou žít a pracovat. Na tuto otázku však nemohu odpovědět s jistotou, zejména protože výzkum byl proveden v období, kdy studenti své magisterské studium teprve začínali.

Zamyslíme-li se ale nad tím, spíš by se dalo říci, že výběr oboru regionální rozvoj je důsledkem jejich postojů, znalostí či aspirací, které měli už před nástupem na Colegio. Tuto domněnku by potvrzoval i fakt, že studenti měli o svém směřování a budoucím uplatnění poměrně jasno, i když se nacházeli v prvním semestru studia. To by tedy znamenalo, že náplň jejich oboru (teorie rozvoje, výzkum migrace, ekonomie atd.) není příčinou a formujícím činitelem jejich plánů do budoucna, ale naopak, že volba tohoto studia je, stejně jako jejich pracovní aspirace orientované na Mexiko, důsledkem plánů, postojů a osobních aspirací z dřívějšího. Toto vysvětlení se mi zdá jako nejpřihodnější.

Můžeme už jen spekulovat nad tím, co je pravým původcem postojů a osobních aspirací, zda předchází studium, výchova ze strany rodičů nebo něco jiného. Každopádně by bylo velice zajímavé zopakovat výzkum na stejné skupině studentů v posledním semestru magisterského studia a porovnat výsledky nebo se po několika letech podívat na to, zda se jejich představy a aspirace nezměnily a jestli se současné plány vyplnily.

Na konec bych pouze dodal, že jelikož se jedná o případovou studii jedné konkrétní skupiny studentů, je evidentní, že není možné výše uvedená tvrzení zobecňovat na ostatní mexické studenty. Eventuelně by bylo možné výsledky výzkumu vztahovat na jiné studenty regionálního rozvoje, ale vždy s určitou dávkou relativity.

Závěry výzkumu plně platí pro zkoumanou skupinu. V souladu s nimi můžeme říci, že v tomto případě odliv mozků nehrozí. Ba co víc, tito studenti s velkou pravděpodobností představují přínos pro mexickou společnost. Státem vložené zdroje do jejich vzdělání rozhodně nepředstavují ztracenou investici.

• Přílohy

Příloha 1: Sada otázek k polostrukturovaným rozhovorům – český překlad.

Úvod rozhovoru

Moc ti děkuji, že mi věnuješ svůj čas. Jsme zde, abychom udělali rozhovor zaměřený na představy o tvém budoucím zaměstnání.

Jsem student z České republiky a tady v Mexiku jsem v rámci stipendijního výzkumného pobytu. Tématem mého výzkumu jsou pracovní aspirace mexických vysokoškoláků. Tento rozhovor slouží pouze pro můj výzkum, který je součástí mé diplomové práce. Účelem rozhovoru je získat informace o tom, jaké mají představy o své budoucí práci studenti Colefu. Hlavní otázka se týká lokality budoucího zaměstnání. Chtěl bych tedy zjistit, jakou zemi tito studenti upřednostňují – jestli Mexiko, nebo Spojené státy – a jaké faktory ovlivňují jejich volbu.

Nuže, rozhovor s tebou se bude ubírat tímto směrem. V rozhovoru nebude mnoho otázek a počítám, že celý bude trvat kolem půl hodiny, maximálně hodinu. Než začneme, chtěl bych tě požádat o shovívavost. Moje španělština není perfektní, proto bych tě chtěl poprosit, abys mluvil/a pomalu a jasně.

Rozhovor budu nahrávat na diktafon. Ujišťuji tě, že vše, co řekneš je naprosto dobrovolné, anonymní a důvěrné a že vše bude sloužit jen pro můj projekt.

Jestli nemáš nějaké otázky, můžeme začít...

Rozhovor

Začneme obligatorní otázkou :)

- 1 *Proč sis vybral/a Colef pro své studium?*
- 2 *Máš představu, co budeš dělat po skončení magisterského studia?*
 - 2.1 *upřesnění > Plánuješ v budoucnu dělat něco v souvislosti se svým studiem?*
- 3 *Víš, nebo máš představu, ve které zemi budeš pracovat - zda ve tvé zemi nebo v zahraničí? [zahraničí > „jaká země“]*
 - 3.1 *„ne“ > No, teď nemáš jasnou představu, ale kdyby jsi měl/a tu možnost zvolit si, kde budeš pracovat, co by sis vybral – Mexiko, USA, nebo nějakou jinou zemi?*

- 4 Proč USA/zahraníčí a ne Mexiko?
(Proč Mexiko a ne USA/zahraníčí?)
- 5 “USA/zahraníčí” > Jak dlouhou dobu plánuješ (bys plánoval/a) zůstat v USA/zahraníčí. Na stálo, nebo se po nějaké době vrátíš do Mexika?
- 6 Jaké výhody má práce v USA/zahraníčí/Mexiku?
- 6.1 *Má nějaké nevýhody? (ve srovnání s druhou variantou)*
- 7 Jaké faktory/věci ovlivňují, nebo budou ovlivňovat, tvé rozhodnutí, jestli zůstaneš nebo odejdeš?
- 8 Je pro tebe důležitý názor tvé rodiny?
- 8.1 “ano” > *Názor kterého člena rodiny je pro tebe nejdůležitější?*
- 9 Pracuje, nebo pracoval, někdo z tvé rodiny v USA? [nebo v zahraničí]
- 9.1 “ano” > *Jaká je jeho zkušenost s prací v USA?*
- 10 Jak jsi na tom s angličtinou? Myslíš, že by ti tvá úroveň angličtiny dovozovala (eventuelně) pracovat v USA?“
- 11 Byl/a jsi už někdy v USA?
- 11.1 “ano” > *Při jaké příležitosti? (Jako turista, studijně, pracovní...?)*
- 12 Podle tvého názoru, je složité získat pracovní povolení v USA?
[nebo v zahraničí]
- Na závěr mám pár demografických a doplňujících otázek.
- 13 Kolik je ti let?
- 14 Odkud jsi – z jaké části Mexika?
- 15 Jaká je úroveň vzdělání tvých rodičů?
- Z mojí strany je to vše. A ty, máš nějaké nejasnosti, otázky?
- Děkuji za rozhovor

Introducción de entrevista

Muchas gracias por prestarme de tu tiempo. Estamos aquí para realizar una entrevista enfocada en tus imaginarios de tu trabajo futuro.

Soy estudiante de sociología de la Republica Checa y he obtenido beca para realizar una estancia de investigación en México. El tema de mi investigación es: *Las aspiraciones ocupacionales de universitarios mexicanos*. Esa entrevista sirve solo para mi investigación cuál es un parte de mi tesis. El objetivo de la entrevista es obtener la información de los imaginarios de trabajo futuro de los estudiantes de maestría del Colef. La pregunta principal se refiere a la localidad de su trabajo futuro. Entonces, quisiera investigar qué lugar los estudiantes prefieren – si México o Estados Unidos – y qué factores influir en aquella preferencia.

Pues, la entrevista contigo va a tener esta dirección. Toda la entrevista no tiene muchas preguntas y pienso que va a durar más o menos media hora o una hora como máximo. Antes de iniciar te pido clemencia. Mi español no es perfecto. Por eso, quisiera pedirte que hables lento y claro.

Voy a grabar la entrevista con la grabadora. Te aseguro que todo lo que vas a decir es totalmente voluntario, anónimo y confidencial y sirve sólo para mi proyecto.

Si no tienes ni dudas, podemos empezar...

Entrevista

Empezamos con una pregunta obligatoria :)

- 1 ¿Por qué has elegido el Colef para tus estudios?
- 2 ¿Tienes una idea de qué vas a hacer cuando termines tu maestría?
 - 2.1 *“especificación”* > ¿Piensas que vas a hacer algo correspondiente a tus estudios?
- 3 ¿Sabes, o tienes una idea, en qué país trabajarás, si en tu país de origen o en el extranjero? [*extranjero* > *¿qué país?*]
 - 3.1 *“no”* > *Pues, por ahora no tienes idea concreta, pero ¿si tuvieras la posibilidad de elegir dónde trabajar, que elegirías – México, E.U. o algún otro país?*

- 4 ¿Por qué E.U./el extranjero y no México?
(¿Por qué México y no E.U./el extranjero?)
- 5 “E.U./extranjero” > ¿Cuánto tiempo piensas/pensarías quedarte en E.U. /el extranjero? ¿Para siempre, o vas a volver a México después cierto tiempo?
- 6 ¿Qué ventajas tiene trabajar en E.U. /el extranjero/México?
- 6.1 *¿Tiene algunas desventajas? (en comparación con la otra posibilidad)*
- 7 ¿Qué factores/cosas influyen, o van a influir, en tu decisión si te quedas o te vas?
- 8 Para ti ¿es importante la opinión de tu familia?
- 8.1 “sí” > *¿La opinión de qué miembro es la más importante para ti?*
- 9 ¿Trabaja, o trabajaba, alguien de tu familia en E.U.? [o en el extranjero]
- 9.1 “sí” > *¿Qué experiencia tiene con trabajar en E.U.?*
- 10 ¿Cómo te va en el Inglés? ¿Piensas que tienes el nivel para poder trabajar (eventualmente) en E.U.?
- 11 ¿Has estado alguna vez en E.U.?
- 11.1 “sí” > *¿En qué ocasión? (¿Cómo turista, estudiante, trabajador...?)*
- 12 Según tu opinión ¿es complicado obtener permiso de trabajo en E.U.? [o en el extranjero]
- Finalmente tengo algunas preguntas demográficas y adicionales.
- 13 ¿Cuántos años tienes?
- 14 ¿De dónde eres – de que parte de México?
- 15 ¿Cuál es el nivel de educación de tus padres?
- De mi parte es todo. Y tú, ¿tienes algunas dudas, preguntas?
- Gracias por la entrevista.

• Seznam tabulek, grafů a dalšího ilustračního materiálu

tabulky:

1 - Mexiko a USA, vybrané ukazatele, 2006.....	9
2 - Remittance z USA do Mexika, 1990-2009.....	21
3 - Obyvatelstvo USA a vybrané charakteristiky mexické populace v této zemi, 1970-2007.....	26
4 - Podoba analytické tabulky.	48
5 - Výhody a nevýhody života a práce v Mexiku.	53
6 - Výhody a nevýhody života a práce v USA.	55
7 - Obecný profil studenta ze zkoumané skupiny.....	62

grafy:

1 - Počet nelegálních přistěhovalců vyhoštěných z USA v letech 1961-2003.....	12
2 - Počet obyvatel s mexickými kořeny žijících ve Spojených státech, 1900-2003.....	24
3 - Rodilí Mexičané usídlení ve Spojených státech, 1970-2007.....	25

schémata:

1 - Vývoj pracovních aspirací studentů.	60
2 - Klíčové faktory ovlivňující směřování pracovních aspirací studenta regionálního rozvoje na Colegio de la Frontera Norte.	65
3 - Akademická a pracovní kariéra z pohledu zkoumaných studentů.	66

fotografie:

1, 2 - Začátek hraniční bariéry u města Tijuany.	14
3 - Letecký pohled na bariéru táhnoucí se od Tijuany dále na východ.	14
4, 5 - Colegio de la Frontera Norte.	33
6 - Magisterský obor regionální rozvoj - generace 2010-2012.	42

obrázky:

1 - Zráta území Mexika po prohrané válce s USA – 1848.	10
2 - Lokace Tijuany/Colefu.	30

přílohy:

1 - Sada otázek k polostrukturovaným rozhovorům – český překlad.....	70
2 - Sada otázek k polostrukturovaným rozhovorům – španělský originál.....	72

• Seznam literatury a dalších zdrojů

- AGUIRRE BOTELLO, M. *Pancho Villa ataca Columbus, 1916. La Expedición Punitiva*. 2001 [online] México máximo. [cit. 24. 1. 2011] Dostupný z WWW: <http://www.mexicomaxico.org/Caballero/pancho.htm>
- Americký den bez Hispánců. 2. 5. 2006 [online] Lidovky.cz [cit. 22. 2. 2011] Dostupný z WWW: http://www.lidovky.cz/americky-den-bez-hispancu-0yp-/In_zahranici.asp?c=A060502_083151_In_zahranici_lv
- Border Crossing Data - U.S.-Mexico [online] U.S. Department of Transportation. [cit. 12. 11. 2010] Dostupný z WWW: http://www.bts.gov/programs/international/border_crossing_entry_data/us_mexico
- Country of Origin Profiles, 2008 [online] Pew Hispanic Center. [cit. 8. 12. 2010] Dostupný z WWW: <http://pewhispanic.org/data/origins>
- DE LOS REYES, I. *Cuatro años de la guerra contra el narco en México: ¿qué se consiguió?* 07. 12. 2010 [online] BBC Mundo. [cit. 24. 1. 2011] Dostupný z: http://www.bbc.co.uk/mundo/noticias/2010/12/101201_0127_mexico_calder_on_balance_narco_irm.shtml
- DIDOU AUPETIT, S., GÉRARD E. (ed.). *Fuga de cerebros, movilidad académica y redes científicas. Perspectivas latinoamericanas*. Distrito Federal: Cinvestav, 2009.
- DIEZ-MARTÍNEZ, E., OCHOA, A. Las Aspiraciones Ocupacionales en Adolescentes Mexicanos. *Revista Mexicana de Orientación Educativa*, 2009, roč. 6, číslo 17, s. 25-32.
- DIEZ-MARTÍNEZ, E., OCHOA, A. Las aspiraciones ocupacionales en el bachillerato. Una mirada desde la Psicología Educativa. *Perfiles educativos*, 2009, roč. 31, č. 125, s. 38-61.
- DURAND, J., MASSEY, D. S., ZENTENO, R. M. Mexican Immigration to the United States: Continuities and Changes. *Latin American Research Review*, 2001, roč. 36, č. 1, s. 107-127.
- ESQUIVEL LEYVA, Manuel De Jesus. *La Migración De Trabajadores Mexicanos A Estados Unidos De Norteamérica* [online] web AIJDTSSGC [cit. 11. 1. 2011] Dostupný z WWW: <http://aijdtssgc.org/2009/11/20/la-migracion-de-trabajadores-mexicanos-a-estados-unidos-de-norteamerica>
- FÉLIX, M. C. (2003) Los flujos migratorios de estudiantes mexicanos de postgrado hacia el extranjero. *Revista de la educación superior*, 2003, roč. 32, č. 125, s. 69–85.
- GERSTNEROVÁ, A. *Mezinárodní migrace a rozvoj*. 19. 2. 2004 [online] Migraceonline.cz. [cit. 8. 12. 2010] Dostupný z WWW: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1957322>
- Gross domestic product 2009. [online] The World Bank. [cit. 8. 12. 2010] Dostupný z WWW: <http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/GDP.pdf>

- HAMILTON, A. *A Day Without Immigrants: Making a Statement*. 1. 5. 2006 [online] Time [cit 25. 1. 2011] Dostupný z WWW: <http://www.time.com/time/nation/article/0,8599,1189899,00.html>
- Immigration's Economic Impact 2007 [online] The White House – President George W. Bush. [cit. 25. 1. 2011] Dostupný z WWW: http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/cea/cea_immigration_062007.html
- KOLÁŘ, A. *Drogová válka v Mexiku si vyžádala na 35 000 obětí*. 15. 01. 2011 [online] Reflex. [cit. 24. 1. 2011] Dostupný z WWW: <http://www.reflex.cz/clanek/dokument/40120/drogova-valka-v-mexiku-si-vyzadala-na-35-000-obeti.html>
- KOZÁK, K. Asymetrické vztahy a migrace. Příklad Mexika a USA. *Studia Territorialia*, 2008, roč. 8, č. 12., s. 93-16.
- KRUPAUEROVÁ, O. *Hranice mezi USA a Mexikem*. 03. 10. 2000. [online] Český rozhlas. [cit. 20. 1. 2011] Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/svet/portal/zprava/hranice-mezi-usa-a-mexikem--2260>
- LEITE, P., ANGOA, M. A., RODRÍGUEZ, M. Emigración mexicana a Estados Unidos: balance de las últimas décadas. In *La Situación Demográfica de México 2009*. Distrito Federal: CONAPO, 2009. s 103-123.
- LUSCOMBE, R. *Patrol watches Texas-Mexico border - from pub in Australia*. 23. 03. 2009 [online] Guardian.co.uk. [cit. 27. 1. 2011] Dostupný z WWW: <http://www.guardian.co.uk/world/2009/mar/23/texas-mexico-patrol-webcam-australia>
- MARTUSCELLI, J., MERTÍNEZ LEYVA, C. La migración del talento en México. *Universidades*, 2007, roč. 57, č. 35, s. 3-14.
- MASSEY, D. S. *Seeing Mexican Immigration Clearly*. 20. 08. 2006 [online] Cato Unbound. [cit. 25. 11. 2010] Dostupný z WWW: <http://www.cato-unbound.org/2006/08/20/douglas-s-massey/seeing-mexican-immigration-clearly>
- MCKENZIE, D., RAPOPORT, H. *Network effects and the dynamics of migration and inequality: theory and evidence from Mexico*. Yale Department of Economics – working paper, 2003.
- Migración mexicana hacia Estados Unidos. In *Migración Internacional*. CONAPO, 2005. s 31-57.
- MONGE, R. El gran tianguis. In RODRÍGUEZ CASTAÑEDA, R. *El México narco*. Distrito Federal: Editorial Planeta Mexicana, 2009, s. 56-62.
- NÍDR, T. *Diry, ucpávky a smrt na americko-mexických hranicích. Už to trvá desetiletí*. 16. 10. 2010 [online] iDnes.cz. [cit. 26. 1. 2011] Dostupný z WWW: http://zpravy.idnes.cz/dir-ucpavky-a-smrt-na-americko-mexickyh-hranicich-uz-to-trva-desetileti-1lh-/kavarna.asp?c=A100715_142649_kavarna_chu
- Operation Gatekeeper, Operation Hold-the-Line, Operation Safeguard. [online] Globalsecurity.org. [cit. 8. 12. 2010] Dostupný z WWW: <http://www.globalsecurity.org/military/ops/gatekeeper.htm>

- Operation Gatekeeper: An Investigation Into Allegations of Fraud and Misconduct. 1998 [online] Unites States Department of Justice. [cit. 8. 12. 2010] Dostupný z WWW: <http://www.justice.gov/oig/special/9807>
- ÖZDEN, Ç. *Brain Drain in Latin America*. Zpráva OSN, 2006.
- PARIS, A. *Reverse Brain Drain*. 13. 3. 2009 [online] Policy Innovations. [cit. 8. 12. 2010] Dostupný z WWW: <http://www.policyinnovations.org/ideas/briefings/data/000031>
- POHANKA, V., MAŠKOVÁ, M., VOJTĚCHOVÁ, A. *Soud zablokoval sporné části arizonského imigračního zákona*. 29. 7. 2010 [online] Český rozhlas [cit. 22. 1. 2010] Dostupný z http://www.rozhlas.cz/zpravy/amerika/_zprava/764646
- PORTES, A. Economic Sociology and the Sociology of Immigration: A Conceptual Overview. In PORTES, A. (ed.) *Economic Sociology of Immigration: Essays on Networks, Ethnicity, and Entrepreneurship*. New York: Russell Sage Foundation, 1998, s. 1-41.
- QUINN, M. A., RUBB, S. The Importance of Education-Occupation Matching in Migration Decisions. *Demography*, 2005, roč. 42, č. 1, s. 153-167.
- RAVELO, R. La consolidación. In RODRÍGUEZ CASTAÑEDA, R. *El México narco*. Distrito Federal: Editorial Planeta Mexicana, 2009, s. 13-21.
- Remittances, Mexican Migration & Emerging World Trends. 26. 7. 2010 [online] MexiData.info [cit. 23. 11. 2010] Dostupný z WWW: <http://mexidata.info/id2748.html>
- Rio Grande. [online] Texas State Historical Association. [cit. 08. 12. 2010] Dostupný z <http://www.tshaonline.org/handbook/online/articles/rnr05>
- SHEINBAUM, D. *La Guerra entre México y Estados Unidos*. [online] Sepiensa.org.mx [cit. 23. 02. 2011] Dostupný z WWW. http://sepiensa.org.mx/contenidos/h_mexicanas/s.xix/guerra_eu/eu_1.html
- SIEGLIN, V., ZÚÑIGA, M. Brain drain en México: Estudio de caso sobre expectativas de trabajo y disposición hacia la migración laboral en estudiantes de Ingeniería y Ciencias Naturales. *Perfiles Educativos*, 2010, roč. 32, č 128, s. 55-79.
- Statistical Portrait of the Foreign-Born Population in the United States, 2009 [online] Pew Hispanic Center [cit. 23. 11. 2010] Dostupný z WWW: <http://pewhispanic.org/files/factsheets/foreignborn2009/Table%203.pdf>
- US in focus - Mexican Immigrants in the United States, březen 2010 [online] Migration Information Source. [cit. 22. 1. 2011] Dostupný z WWW: <http://www.migrationinformation.org/USFocus/display.cfm?ID=767>

- odkazované internetové stránky: (http://...)

American Patrol Report	www.americanpatrol.com
Blue Servo - Texas Border Watch	www.texasborderwatch.com
Border Angels	www.borderangels.org
Colegio de la Frontera Norte	www.colef.mx
Consejo Nacional de Población	www.conapo.gob.mx
Encuesta sobre Migración en las Fronteras Norte y Sur de México	www.colef.mx/emif
Instituto Nacional de Estadística, Geografía e Informática	www.inegi.org.mx
Mexican Migration Project	mmp.opr.princeton.edu
Minuteman Border Fence	www.minutemanhq.com/bf
Minuteman HQ	www.minutemanhq.com/hq
Minuteman Project	www.minutemanproject.com
National Geographic Channel - Ostraha hranic	natgeotv.com/cz/ostraha-hranic
No More Deaths	www.nomoredeaths.org
Pew Hispanic Center	www.pewhispanic.org
U.S. Census Bureau	www.census.gov
UK Net Guide	www.uknetguide.co.uk

[poslední přístup u všech webů 26. 03. 2011]

- doporučená rozšiřující literatura:

CASTAÑOS-LOMNITZ, H. (ed.). *La migración de talentos en México*. Mexico City: IIEC-UNAM, 2004.

RODRÍGUEZ CASTAÑEDA, R. *El México narco*. Distrito Federal: Editorial Planeta Mexicana, 2009.